

T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

ÇOCUKLARDA SOSYAL YALNIZLIĞIN YORDAYICISI OLARAK
AİLE YAŞAM KALİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ELİF YAVUZ

Antalya, 2019

T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

ÇOCUKLARDA SOSYAL YALNIZLIĞIN YORDAYICISI OLARAK
AİLE YAŞAM KALİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Elif YAVUZ

Danışman:
Doç. Dr. Zeliha YAZICI

Antalya, 2019

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Elif YAVUZ'un bu çalışması 27.09.2019 tarihinde jürimiz tarafından **Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi** Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir

İMZA

Başkan : **Doç. Dr. Fatma ÇALIŞANDEMİR**
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü / Okul Öncesi Anabilim Dalı

Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Şükran ŞİMŞEK**
Akdeniz Üniversitesi/ Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü

Üye (Danışman): **Doç. Dr. Zeliha YAZICI**
Akdeniz Üniversitesi / Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü / Okul Öncesi Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANSTEZİNİNADI: Çocuklarda Sosyal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile Yaşam Kalitesi

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarihli ve.....sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ramazan KARATAŞ
Enstitü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dūřecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalarda gösterilenlerden olduğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

27.09.2019

ELİF YAVUZ

TEŞEKKÜR METNİ

Akademik çalıőmalarımın bir baőlangıcı olan bu araőtırmamda bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yollar gösteren, sabrı, hoşgörü ve ilgisiyle bana destek olan, güvenini her daim üzerimde hissettiğim, güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyen değerli tez danıőmanım Doç. Dr. Zeliha YAZICI'ya yardımlarından ve bu tezin tamamlanmasında gösterdiği çalıőmalarından dolayı teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Bu süreçte bana destek olup, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan sevgili eőim Ali ÇEVİK'e teşekkür ederim.

Çalıőmamın verilerini topladığım okullarda araştırmaya katılan ve yardımlarını esirgemeyen, okul yöneticilerine, öğretmenlerine ve çalışmaya gönüllü katılımlarıyla destek veren ailelere teőekkürlerimi sunarım.

Elif YAVUZ

ÖZET

ÇOCUKLARDA SOSYAL YALNIZLIĞIN YORDAYICISI OLARAK AİLE YAŞAM KALİTESİ

Yavuz, Elif

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Okulöncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zeliha YAZICI

Eylül 2019, 76 sayfa

Bu araştırmada 5-6 yaş çocuklarının sosyal yalnızlık eğilimi ve aile yaşam kalitesi incelenmiştir. İlişkisel tarama modeline dayalı betimsel araştırma niteliğindeki bu çalışma, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Antalya ili Alanya ilçesinde gerçekleştirilmiştir. İlkokul bünyesindeki anasınıflarında araştırma yapmak için Valilik izni alınmıştır. Alınan izin kapsamında ilçe merkezinde bulunan ilkokul yetkilileriyle görüşülmüştür. Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ilkokullardaki beş (5) anasınıfları çalışmanın evrenini oluşturmuştur. Beş farklı ilkokul bünyesindeki anasınıflarına devam eden çocukların (5-6 yaş arası çocuklar) ebeveynlerine Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği uygulanmıştır. Beach Center Aile Yaşam Kalitesi ölçeğinden eksiksiz dönüş alınan 194 ebeveyn ve onların 5-6 yaş arası çocukları ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği ve 60-72 Aylık Çocuklar İçin Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verileri SPSS 24 paket programı ile analiz edilmiştir. Ölçüm araçlarıyla toplanan verilerin normalliği incelenmiş ve parametrik testlerden korelasyon katsayısı, regresyon, anova ve t testi ile analizler yapılmıştır.

Araştırma sonucunda çocukların sosyal yalnızlık eğiliminin yüksek olduğu belirlenmiştir. Anne-baba öğrenim seviyesi, anne çalışma durumu, anne yaş gibi değişkenlere, çocuğun doğum sırası, kardeşe sahip olma durumları ve cinsiyet gibi değişkenlere göre çocukların sosyal yalnızlık eğiliminde anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmaya dâhil edilen ebeveynlere göre aile yaşam kalitesi algısının yüksek olduğu görülmüştür. Anne-baba öğrenim durumu ve anne çalışma durumu gibi değişkenlere göre

ebeveynlerin aile yaşam kalitesi algısında anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. Aile yaşam kalitesi-duygusal yeterlik boyutunun çocuklarda görülen sosyal yalnızlık eğilimi toplam varsyansının %48'ini açıkladığı ve duygusal yeterliğin çocuklarda sosyal yalnızlığı negatif yönde anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

AnahtarKelimeler: *Aile, Aile Yaşam Kalitesi, Sosyal Yalnızlık*

ABSTRACT

FAMILY LIFE QUALITY AS A PROSPECTOR OF SOCIAL LONELINESS IN CHILDREN

Yavuz, Elif

Department of Basic Education

Master Program in Preschool Education

Thesis Advisor: Doç. Dr. Zeliha Yazıcı

September 2019, 76 Pages

In this study, social loneliness tendency and family life quality of 5-6 years old children were examined. This descriptive study based on the relational survey model was conducted in the Alanya district of Antalya province in the 2017-2018 academic year. The permission of the Governor was obtained to conduct research in kindergartens within the primary school. Within the scope of the permission, the primary school officials in the district center were interviewed. Five (5) kindergartens in primary schools, who voluntarily agreed to participate in the study, constituted the universe of the study. The Beach Center Family Quality of Life Scale was administered to the parents of children attending kindergartens in five different primary schools (children aged 5-6). A working group was formed with 194 parents and their 5-6 year old children who received complete return from the Beach Center Family Quality of Life scale. Personal Information Form, Beach Center Family Quality of Life Scale and Loneliness and Social Dissatisfaction Scale for 60-72 Months Old Children were used as data collection instruments. Data were analyzed with SPSS 24 package program. The normality of the data collected by means of measurement was examined and the correlation coefficient, regression, anova and t test were analyzed from parametric tests.

As a result of the study, it was determined that children's social loneliness tendency was high. It was found that there was no significant difference in the social loneliness tendency of the children according to variables such as education level of parents, working status of mother, age of mother, order of birth, having siblings and gender. In addition, the perception of family quality of life was higher than the parents included in the study. It was determined that there was no significant difference in the perception of parents 'quality of life according to variables such as parents' educational status and mother's working status. It was

concluded that family life quality-emotional competence dimension explained 48% of the total loneliness tendency seen in children and emotional competence negatively predicted social loneliness in children.

Keywords: Family, Family Quality of Life, Social Loneliness

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR METNİ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
TABLO LİSTESİ	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri	4
1.2.1. Alt Problemler	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları (Sayıltıları)	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.6. Tanımlar	7

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Erken Çocuklukta Sosyal Gelişim	8
2.1.1. Sosyal-Duygusal Gelişim Dönemleri.....	10
2.1.2. Sosyal Gelişim Kuramları	12
2.1.3. Çocukların Karşılaştığı Sosyal Davranış Sorunları.....	14
2.2. Çocuklarda Sosyal Yalnızlık.....	16
2.2.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlığı Etkileyen Faktörler.....	19
2.3. Aile ve Aile Yaşam Kalitesi.....	20
2.3.1. Ailenin İşlevleri.....	20
2.3.2. Aile Kuramları.....	22
2.3.3. Aile Yaşam Kalitesi	23
2.3.4. Aile Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler	26
2.4. İlgili Araştırmalar	27
2.4.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	27

2.4.1.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlık İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	27
2.4.1.2. Aile Yaşam Kalitesi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	28
2.4.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	28
2.4.2.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlık İle İlgili Yurt İçindeYapılan Araştırmalar.....	28
2.4.2.1. Aile Yaşam Kalitesi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	30

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	32
3.2. Çalışma Grubu.....	32
3.3. Veri Toplama Araçları.....	35
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	35
3.3.2. 60-72 Aylık Çocuklar için Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği.....	35
3.3.3. Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği	36
3.4. Verilerin Toplanması.....	37
3.4. Verilerin Analizi.....	37

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlık ve Memnuniyetsizliğe İlişkin Bulgular	39
4.2. Aile Yaşam Kalitesine İlişkin Bulgular	43
4.3. Çocuklarda Sosyal Yalnızlığın Yordanmasına İlişkin Bulgular	47

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	48
5.1.1. Çocukların Sosyal Yalnızlığına İlişkin Sonuçlar	48
5.1.2. Aile Yaşam Kalitesine İlişkin Sonuçlar	52
5.1.3. Çocuklarda Sosyal Yalnızlığın Yordanmasına İlişkin Sonuçlar	54
5.2. Öneriler.....	56

KAYNAKÇA	57
EKLER	70
Ek 1: Kişisel Bilgi Formu.....	70
Ek 2: Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği.....	71
Ek 3: 60-72 Aylık Çocuklarda Sosyal Yalnızlık ve Memnuniyetsizlik Ölçeği	72
Ek 4: Araştırma İzin Belgesi.....	73
ÖZGEÇMİŞ	75
İNTİHAL RAPORU	76

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.	Olumsuz Benlik Algısı ve Yalnızlığın Ortaya Çıkışı.....	18
Tablo 3.2.1.	Aileye İlişkin Sosyo-Demografik Özellikler	33
Tablo 3.2.2.	Çocuklara İlişkin Sosyo-Demografik Özellikler	34
Tablo 4.1.1.	Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Elde Edilen Ortalama ve Standart Sapma Değerlerine İlişkin Sonuçlar	39
Tablo 4.1.2.	Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Öğrenim Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları	40
Tablo 4.1.3.	Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Baba Öğrenim Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları	40
Tablo 4.1.4.	Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Yaş Değişkenine İlişkin Analiz Sonuçları	41
Tablo 4.1.5.	Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Çalışma Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları	41
Tablo 4.1.6.	Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Çocuğun Doğum Sırasına İlişkin Analiz Sonuçları	42
Tablo 4.1.7.	Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Çocuğun Kardeş Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları	42
Tablo 4.1.8.	Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Çocuğun Cinsiyetine İlişkin Analiz Sonuçları	42
Tablo 4.2.1.	Araştırma Kapsamında Kullanılan Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinden Elde Edilen Ortalama ve Standart Sapma Değerlerine İlişkin Sonuçlar.....	43
Tablo 4.2.2.	Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Öğrenim Durumuna Göre t Test Analiz Sonuçları	44
Tablo 4.2.3.	Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinden Alınan Puanların Baba Öğrenim Durumuna Göre t Test Analiz Sonuçları	45
Tablo 4.2.4.	Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Çalışma Durumuna Göre t Test Analiz Sonuçları	46
Tablo 4.3.1.	Çocuklarda Sosyal Yalnızlığın Yordamasına İlişkin Çoklu Regrasyon Analiz Sonuçları	47

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çocukların sosyal yalnızlığında yordayıcı olarak aile yaşam kalitesini incelemek amacıyla yapılan bu araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi ve bu doğrultuda araştırmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve çalışmayla ilgili tanımlar sunulmuştur. İkinci bölümde çocuklarda sosyal yalnızlık ve aile yaşam kalitesine ilişkin kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi ve bu doğrultuda araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizlerine ilişkin çözümleme yöntemleri açıklanmıştır. Dördüncü bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular sunulurken beşinci bölümde araştırmanın sonuçları ile tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Erken çocukluk olarak adlandırılan 0-6 yaş arasındaki dönem, bireylerin yaşam becerilerinin temelini oluşturduğu çok hassas bir dönemdir. Yaşamın ilk altı yılını kapsayan bu hassas süreçte, bireylerin yaşamları boyunca kullanacakları birçok bilgi ve becerinin alt yapısı oluşmaktadır. Doğumla sosyal yaşama merhaba diyen çocuk, bedensel büyüme ve fiziksel gelişmeyle birlikte bağımsız olarak hareket etme becerisini kazandıkça çevresinde olup biten olay, olgu ve durumlara ilişkin merakını giderme girişiminde bulunmaktadır. Gelişen bilişsel süreçlerle birlikte çocuk, sosyal bağlamındaki olay, olgu ya da davranışları gözlemleyerek sosyal davranışları öğrenmeye başlamakta ve bu öğrenmeler çocukların sosyalleşme yönündeki ilk adımlarını oluşturmaktadır (Seefeldt ve Wasik, 2006).

Çocuğun kendisine bakım verenle kurduğu ilk etkileşimle başlayan sosyalleşme davranışları, çocuk büyüdükçe aile üyeleri, akranları ve okul ortamındaki bireylerle olan etkileşimlerle devam etmektedir. Ekolojik sistem yaklaşımına göre bireyler, sosyal çevresi ile iç içe dinamik bir varlıktır. Aile, kültür, alt kültür, toplum ve okul gibi sosyal sistemdeki bireyler ile kurulan ilişkiler, çocuğun sosyal-duygusal davranışları üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Bu sistemler içinde biyolojik, sosyal ve kültürel boyutlarda harmanlanarak gelişen çocuk, içinde bulunduğu topluluğun tutum ve davranışlarından etkilenerek sosyal bir varlık konumuna gelmektedir. Bu nedenle erken çocukluktan itibaren aile ve sosyal çevre

tarafından çocuğa sunulan dinamik etkileşimler, çocuğun sosyal gelişimi açısından yaşamsal öneme sahiptir (Yazıcı ve Salıktutluk, 2018). Bu açıdan bakıldığında çocuğun, topluma olumlu yönde katkı sağlayacak bilgi, beceri ve davranışları edinmesi yani sosyalleşmesi doğumla başlamakta olup yaşam boyu devam etmektedir (Asher, Hymel ve Renshaw, 1984).

Yaşamın ilk yıllarında aile içerisinde sergilenen sosyal davranış örüntüleri, çocuğun sosyal açıdan gelişimi için gerekli olan davranışlarının alt yapısını oluşturmaktadır. Çocukların sosyal yaşamda karşılaşılan hayal kırıklıkları, öfke ve kırgınlık gibi duygularla baş edebilmesi, kendi duygularını düzenleyebilmesi, başkalarının duygularını anlayabilmesi ve arkadaşlık ilişkilerini yönetebilmesi için ebeveynlerin sosyal desteğine gereksinimleri vardır (Pierangelo ve Giuliani, 2006). Bu nedenle aile içi ilişkiler ve ailenin yaşam kalitesi çocuğun toplumsal yaşama uyumu için gerekli becerilerin edinilmesinde önem arz etmektedir. Araştırmalarda erken dönemde sosyal-duygusal gelişim açısından desteklenen çocukların, sosyal ilişkilerini yönetmede, yaşadıkları hüzün ya da hayal kırıklığı gibi duygularla baş etmede daha başarılı olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin De Minzi (2006) ve Merz ve Jak (2013)'ın çalışmalarında da ailesi tarafından yakın ilişkiler içerisinde güven ve aile desteğini hisseden çocukların sosyal ilişkilerinde memnuniyetinin yüksek olduğu ve yalnızlık hissinden uzak oldukları belirtilmektedir. Yine aynı araştırmacıların çalışmalarında ailede sosyal ve duygusal açıdan yeterince desteklenmeyen çocukların, değersizlik duyguları hissettikleri ve sosyal yalnızlık eğilimlerinin yüksek olduğu ifade edilmektedir. Özellikle aile içinde şiddet ve stres deneyimi olan ya da ailede sıcak ilişki ortamında büyümeyen çocukların sosyal ilişkilerinde memnuniyetsizlik (sosyal izolasyon) ve yalnızlık yaşadıkları ifade edilmektedir. Ayrıca, bu dönemde aile içi etkileşimlerde olumsuz durumlara maruz kalan çocuğun ileriki yaşamında geliştireceği sosyal ilişkiler üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğuna dikkat çekilmektedir (Trawick-Smith, 2013). Hartup (1989)'un belirttiğine göre, yaşamın erken yıllarında çocuk ve ebeveyn arasında güven ve sosyal desteğe dayalı etkileşimler, çocukta, "kendi" olmasını sağlayan temel sosyal becerilerin oluşmasını, akranlarıyla kurduğu işbirliği, rekabet, hâkimiyet ve samimiyete dayalı etkileşimlerde sosyal becerilerini detaylandırmasını sağlamaktadır.

Son 30 yıldır yapılan boylamsal ve kesitsel araştırma sonuçlarında, 6 yaşına kadar belirli sosyal becerileri edinemeyen çocukların, ileriki yaşamlarında sosyal duygusal açıdan risk altında olma olasılığının yüksek olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir (Cartledge ve Milburn, 1980; Hops, 1983; Katz ve McClellan, 1997; Merrell ve Gimpel, 2014).

Erken çocukluk döneminde hızlı olan sosyalleşme sonucunda, çocukların mutluluklarının ve ruh sağlıklarının iyi olduğunun göstergesi olarak yetişkinlerle ve akranlarıyla olumlu ilişkiler kurmaları beklenmektedir. Ancak zaman zaman bunun tersi durumlarda ortaya çıkabilmekte ve çocuklar yalnızlık duyguları yaşayabilmektedir (Yazıcı, Duyan ve Gelbal, 2013). Okul ortamında sosyal, duygusal uyumun belirleyicisi akran ilişkileridir. Günümüz koşullarında çocuklar akran grubuna ihtiyaç duymaktadır. Ancak kentsel yaşamın getirdiği koşullar nedeniyle çoğu çocuk akranlarıyla tatmin edici sosyal ilişkilerden mahrum kalabilmektedir. Çocukların akranlarıyla sosyal ilişki kurmada yaşadığı zorluklar, yalnızlık eğiliminin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Yazıcı, 2016). Çocukların akranlarıyla yaşadıkları problemlerin, psikolojik uyum problemlerinin gelişimine etkisinin incelendiği boylamsal bir araştırmada okulöncesi dönemdeki saldırgan ve kaygılı davranışların, ileriki yıllardaki uyumsuzluklarla doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Ladd ve Troop-Gordon, 2003). Boulton ve Underwood (1992), Rotenberg vd. (2010)'nin çalışmasında da erken çocuklukta okul ortamındaki akranlar tarafından reddedilme, akran şiddetine maruz kalma gibi durumlarının ileri yıllardaki depresyon, yalnızlık, kaygı ve akranlar tarafından reddedilme ile ilişkili olabileceği belirtilmektedir. Görüldüğü gibi birçok araştırmada, sosyal ilişkilerin nitel ve nicel yönlerinde fark edilen yetersizlikler ve beraberinde gelen duygusal uyumsuzluğun her yaş dönemindeki bireyleri etkileyen sosyal ve duygusal bir problem olabileceği noktasına vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir.

Alanyazında sosyal tutum ve davranışların temelini çocukluk yıllarında aile ortamındaki uyaranlarla ilişkili olduğuna dair araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin; boylamsal olarak yapılan bir araştırmada, bebeklik döneminde güvenli bağlanan çocukların güvensiz bağlanan akranlarına göre, okulöncesi yıllarda kendine saygısı yüksek, yaşına uygun sosyal yeterliklere sahip ve empati açısından daha iyi oldukları belirtilmektedir. Ayrıca ilkökul yıllarında akranları ve yakın arkadaşlarıyla daha olumlu ilişkiler kurdukları, ergenlik döneminde ise destekleyici toplumsal ağlardan yararlanmayı sürdüren, kararlı ve doyurucu ilişkiler kurmada başarılı oldukları savunulmaktadır (Elicker, England ve Sroufe, 1992). Özellikle yaşamın erken döneminde yaşanan kaygılı ve saldırgan davranışların, ilköğretim yıllarında akranlarıyla ve diğer sosyal çevreleriyle iletişimlerdeki uyumsuzluklarla doğrudan ilişkili olduğu belirtilmektedir (Ladd ve Troop-Gordon, 2003).

Türkçe alanyazında sosyal yalnızlık çalışmalarının daha çok ilkökul çocukları, ergenlik dönemi ve yetişkinlerle yapılmış olduğu görülmektedir. Erken çocukluk döneminde

ailenin yaşam kalitesinin çocukların sosyal yalnızlıkla yordanmasına ilişkin herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada 5-6 yaş örnekleminde aile yaşam kalitesinin çocuklarda sosyal yalnızlığın bir yordayıcısı olup olmadığını incelemek bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Özellikle günümüzde teknolojisi bağımlılığının çok erken yaşlara kadar indiği ve ev ortamlarında yetişkinler dâhil tüm bireylerin teknoloji araçlarıyla sosyalleşmeye çalıştığı düşünüldüğünde çocukların sosyal yalnızlık riskinin giderek arttığı düşüncesinden hareketle bu çalışma tasarlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri

Çocuklarda sosyal yalnızlık ve aile yaşam kalitesini konu edinen bu çalışmanın temel amacı, aile yaşam kalitesinin çocuklarda sosyal yalnızlığın bir yordayıcısı olup olmadığını araştırmaktır. Bu bağlamda 5-6 yaş çocukların aile yaşam kalitesi incelenerek, çocuklarda sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizliğin görülüp görülmediğini belirlemek amaçlanmıştır. Ayrıca, aşağıda belirtilen sosyo-demografik değişkenlere bağlı olarak çocukların sosyal yalnızlık düzeylerinin ve aile yaşam kalitelerinin farklılık gösterip göstermediği değerlendirilmiştir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.2.1. Alt Problemler

1. Çocukların sosyal yalnızlık düzeyleri nedir?
2. Çocuklarda sosyal yalnızlık anne-baba öğrenim düzeyi, anne yaşı, annenin çalışma durumu ve çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, kardeşe sahip olma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
3. Aile yaşam kalitesi genel düzeyi nedir?
4. Aile yaşam kalitesi anne-baba öğrenim düzeyi ve annenin çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
5. Çocuklarda sosyal yalnızlığı, aile yaşam kalitesi anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsan yaşamında 0-6 yaş arasını kapsayan okulöncesi dönem, çocukların konuşmayı öğrendiği, sosyal çevresini tanımaya çalıştığı, içinde bulunduğu kültür tarafından kabul gören belirli alışkanlıklar ve değerlere ilişkin ilk algılarını ya da yargılarını oluşturduğu kritik bir

dönemdir. Yaşamın bu evresinde çocuğun gelişiminde ya da eğitiminde karşılaştığı ihmaller, engeller ya da sosyal problemler onun tüm yaşamını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle çocukların ruhsal sağlığının korunabilmesi için öncelikle düzenli sosyal yaşantılara ihtiyacı vardır. Çocuk için ilk sosyal yaşantı ortamı aile olduğundan, ona bu olanağı sağlayacak olan da düzenli ve sağlıklı bir aile ortamıdır (Acat, 2013). Çocuğun ilk sosyal deneyimlerini yaşadığı yer olan aile, çocuğun ileriki sosyal iletişim becerilerinin temellerini de oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında aile yaşamı, çocuğun edineceği sosyal duygusal deneyimler üzerinde en önemli faktörlerden biridir.

Çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesi ve duygusal gereksinimlerinin karşılanması sırasında sosyal ilişkiler aracılığıyla içinde yaşadığı sosyal çevrenin değerleri, hangi davranış ve duyguların ne kadar ve nasıl gösterilmesi gerektiği konusunda sosyal deneyimler edinmektedir (Yağmurlu ve Kodalak, 2010). Bu deneyimler çocuğun duygusal sağlığı açısından gerekli olan bilgilerdir. Ancak çocuğun sosyal, duygusal ve fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için öncelikle ailenin duygusal, sosyal ve finansal olarak kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve aile üyelerinin birlikte yaşamaktan zevk alması gerekmektedir. Park, Marquis, Hoffman, Turnbull, Poston, Mannan, Wang ve Nelson (2003) ifadelerine göre aile üyeleri kendileri için önemli olduğunu düşündüklerini yapabiliyorsa, ihtiyaçlarını karşılayabileceği finansal ve duygusal yeterliklere sahipse ve birlikte yaşamaktan zevk alabiliyorsa kendilerini ailenin bir parçası olarak kabul edebilmekte ve birbirlerini koruyarak, bakım ve destek verebilmektedir. Aile içerisinde bu unsurlar dengelenmediğinde, çocuk için güvensizlik ve kaygı kaynağı olabilmektedir. Bu nedenle aile çocuğun diğer sosyal ortamlara geçiş için gerekli olan sosyal-duygusal becerilerin edinilmesinde bir köprü görevi üstlenmektedir.

Çocukların okula geçişi ve okul yaşamı için gerekli olan sosyal davranışlarının önemini inceleyen çalışmalarda, okula yetersiz sosyal beceriyle gelen çocukların sıklıkla akranlar tarafından reddedilme, davranış problemleri ve içe çekilme, sosyal izolasyon gibi sorunlarla karşılaştıkları belirtilmektedir (Alexander, Entwisle ve Dauber, 1993; De Rosier, Kupersmidt ve Patterson, 1994; Ladd ve Price, 1987; Ladd, 1990; McClelland, Morrison, 2003; McClelland, Morrison ve Holmes, 2000, McClelland, Morrison, 2003). Bu nedenle erken dönemde çocukların aileden sonraki girecekleri sosyal ortamda sosyal ve duygusal olarak sorun yaşamamaları ve akranlarıyla sağlıklı iletişim kurabilmeleri için aile ortamında sosyal deneyimleri son derece önemlidir. Bu açıdan bakıldığında sosyal etkileşim

becerilerinin edinilmesinde çocuklara rol model ve rehber olan ailelerin yaşam kalitesi son derece önemlidir.

Bu nedenle çocukların sosyal yalnızlık düzeyinde aile yaşam kalitesinin bir yordayıcı olup olmadığını incelemek amacı ile bu çalışma tasarlanmıştır. Tasarlanan bu araştırmada ailenin yaşam kalitesinin ne düzeyde olduğu, çocukların sosyal yalnızlık riski olup olmadığı ve bunları etkileyen sosyo demografik değişkenlerin neler olduğu sorgulanmıştır. Bu sorgulamalar doğrultusunda elde edilecek bilgilerin çocukların sosyal yalnızlığı ile ilgili alınacak önlemlere, ileriki dönemlerde yaşanabilecek olan sosyal yalnızlık sorunları üzerinde azaltıcı etkisi olacağı ve alanyazında kuramsal bilgi birikimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları (Sayılılar)

Bu araştırmanın varsayımları aşağıda sunulmuştur.

- Araştırmanın örnekleme dâhil edilen çocukların ve ebeveynlerinin veri toplama araçlarına verdikleri cevapların gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttığı,
- Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinin Türk kültüründe geçerli bir araç olduğu ve araştırmada belirlenen amaçları ölçtüğü,
- Örnekleme oluşturan çocukların hazırbulunuşluk seviyesine sahip oldukları,
- Örnekleme oluşturan çocuklarda herhangi bir işitsel ya da dilsel bir problemin olmadığı,
- Örneklemin evreni temsil edeceği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda sunulmuştur.

- Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.
- Çalışma grubu Antalya ili ile sınırlıdır.
- Araştırma 5-6 yaş arası 194 çocuk ve onların anne babaları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Yaşam kalitesi: Aile, okul ve iş gibi toplumsal gruplar içerisinde bireysel gereksinimlerin karşılanması ve temel sorumlulukların yerine getirilmesi ve bu duruma ilişkin öznel algıdır (Schalock, 1994).

Aile yaşam kalitesi: Ailenin ihtiyaçlarını karşılayabildiği koşullara sahip olabilmesi, aile üyelerinin kendileri için önemli olan şeyleri yapabilmesi ve aile üyelerinin bir aile olarak birlikte yaşamaktan zevk almasıdır (Park vd., 2003).

Sosyal yalnızlık: Bireyin ilgilerini paylaştığı akranlarından oluşan sosyal ağ ile bağlantısının kesilmesi ya da azalmasıdır (Weiss, 1987).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Yapılan bu çalışmada, erken çocuklukta sosyal gelişim, çocuklarda sosyal yalnızlık, aile, yaşam kalitesi ve aile yaşam kalitesi kavramları açıklanmıştır. İlk bölümde sosyal duygusal gelişim, sosyal-duygusal gelişim dönemleri ve kuramları, çocuklarda görülen sosyal duygusal sorunlar, ikinci bölümde çocuklarda sosyal yalnızlık ve sosyal yalnızlığı etkileyen faktörler, üçüncü bölümde ise aile, yaşam kalitesi ve aile yaşam kalitesi anlatılmıştır. İlgili araştırmalar kısmında ise yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalar konu edinilmiştir.

2.1. Erken Çocuklukta Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim, bireyin grup içerisindeki baskılara karşı duyarlı olup içinde bulunduğu toplum, kültür ya da grubun diğer üyeleri ile iletişim ve etkileşim içinde olması ve onlar gibi davranabilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Yavuzer, 1987). Ünsal (2010), sosyal gelişimi, *“kişinin sosyal uyarıcılara ve grup yaşantısına, toplumdaki yaptırımlara karşı duyarlı olabilmesi, içinde bulunduğu grupta ya da yaşadığı kültürdeki diğer bireylerle geçinebilmesi, onlardan biri gibi davranabilmesidir”* şeklinde tanımlamıştır. Atay (2011), sosyal gelişimi, kişinin içinde bulunduğu toplumun kurallarına, uyarılarına ve zorunluluklarına karşı duyarlılık geliştirerek diğer kişiler ile uyumlu bir şekilde yaşaması şeklinde tanımlamıştır. Arı (2005)'ya göre sosyal gelişimi, doğumdan itibaren başlayan, yaşam boyu devam eden, bireylerin başkaları ile olumlu ilişkiler kurarak içinde yaşanılan topluma uyum sağlamasıdır. Bir başka ifadeyle bireyin sosyal çevresindeki uyarılara ve sosyal grupların yaşantılarına, toplumdaki sosyal yaptırımlara karşı duyarlı olabilmesi ve içinde bulunduğu sosyal grup ya da kültürdeki bireyler gibi davranabilmesidir. Tanımlarda da anlaşılacağı gibi çocukların sosyal gelişiminde, çocuğun hem sosyal yapıya uyumu hem de kendi bireyselliğini oluşturması gereken iki yönlü bir süreç söz konusudur. Bu nedenle çocuğun sosyal bir birey olmasının alt yapısında hem sosyalleşme hem de bireysel gelişim söz konusudur.

Erken çocukluk yıllarında aile ile başlayan sosyalleşme, yaşam boyu devam eden bir süreç olup çocuğun bulunduğu toplum, grup kurallarına uygun olarak hareket ettiği bir süreç olarak kabul edilmektedir (Yavuzer, 1987). Bir diğer deyişle çocuğun, içinde yaşadığı toplumun geliştirdiği sosyal norm ve kurallara ya da ilkelere, sosyal duygusal davranış

kalıplarına uygun olarak davranmayı ve çevresindeki bireylerle etkileşim kurmayı öğrenmesidir (Işık, 2007). Çocuklar bu becerileri yaşamın ilk yıllarında öncelikle aile ortamında daha sonra oyun gruplarında edindiği yaşantılar aracılığıyla edinmekte, sonrasında diğer bireylerin ya da grup üyelerinin değerleri, davranışları ve inançları hakkında bilgilerle bütünleştirerek kendi sosyal davranışlarını düzenlemektedir (Aksu, 2015). Çocuklar bir takım deneyimlerle içinde bulunduğu sosyal yapının kültürel algısını, değer yargılarını ve sosyal davranışlarını anlamlaştırmaya çalışır. Bu deneyimler aslında çocukların aile ve sosyal yaşantı sırasında gözlemleyerek edindiği sosyal bilgidir. Başka bir ifadeyle çocuğun sosyalleşme boyutudur (Bayhan ve Artan, 2004). Çocuğun sosyal deneyimleri sonucunda edindiği bu sosyal bilişsel bilgilerin bir bölümü yetişkinlerin öğretmesi yoluyla, bir bölümü de dolaylı olarak aile ve toplum içindeki yaşantıları aracılığıyla kendiliğinden edinilmeye başlar. Bu nedenle çocuklarda sosyalleşme, çocuğun yaşadığı çevrenin davranış ve değer sistemlerinin öğrenildiği süreç olduğu kadar bağımsızlaşarak farklılaşmasını da içine alan bir süreçtir (Yağmurlu ve Kodalak, 2010).

Çocuk büyüyüp geliştikçe kendisine bakan kişiden bağımsızlaşır ve buna paralel olarak da sosyal etkileşim çevresi genişler. Oyun oynama davranışını edinmeye başlayan çocuk oyun aracılığıyla diğer çocuklarla sosyal etkileşim içerisine girmeye başlar. Akranlarıyla oyun oynama sürecinde başkaları tarafından istenen ya da istenmeyen, kabul gören ya da görmeyen davranışlar şekillenmeye başlar. Bu süreçte çocuk, toplumun davranış modellerini biçimlendirir (Atay, 2011). Böylece yaşadığı toplumun yaşam biçimini, öğrenerek sosyal çevre tarafından kabul gören bir bireye dönüşmekte, yani sosyal bir varlık olmaktadır.

Görüldüğü gibi sosyal bir yapı içerisindeki deneyimlerle sosyalleşen bireyin sosyal gelişimsel sürecinde yaşamın erken yılları önemli yer tutmaktadır. Bu çalışma okulöncesi çocuklarında gerçekleştirildiği için sosyal gelişim sürecine ilişkin olarak yalnızca 0-72 aylar aralığındaki sosyal gelişime yer verilmiştir. Çalışma kapsamı gereği yaşamın ilk altı yılında gerçekleşen sosyal gelişimsel kazanımlar dönemler halinde aşağıda açıklanmıştır.

2.1.1. Sosyal-Duygusal Gelişim Dönemleri

Bebeklikte Sosyal-Duygusal Gelişim (0-2 yaş): Sosyal bir varlık olmak için gereken becerilerin temeli bebekliğin ilk günlerinde atılmaktadır. Doğumdan başlayıp yaşam boyu devam eden bu süreç (Ünsal, 2010), ilk sosyal davranış, bakım veren ile kurulan sosyal-duygusal etkileşim sonucu oluşan bağlanma davranışdır. Bakımını üstlenen kişinin çocuğa karşı sıcak ilgisi, fiziksel teması, şefkati ve sarf ettiği sözler olumlu bir sosyal gelişim için temel teşkil etmektedir. Bakım veren tarafından yaşamsal gereksinimlerin düzenli ve tutarlı karşılanması, çocuğun sosyal çevrede yer alan bireylerle arasında güven temellerinin atılmasına zemin oluşturduğu için çocuğun sosyal çevreye uyum sağlamasının da temelini oluşturmaktadır. Böylece çocuklar sosyalleşme sürecinde sağlıklı sosyal davranış örüntüleri oluşturmaya başlar (Atay, 2011; Karoğlu ve Ünüvar, 2017). McLeod (2013) tarafından yapılan çalışmada yaşamın ilk aşamasında kazanılan temel güven duygusunun çocukların yetişkinlik yıllarında kuracağı ilişkilerde belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle çocuğun bakımını üstlenen kişiyle arasında oluşan bağ, çocuklarda sosyal gelişim açısından son derece önemlidir. Çocuk güvenli bağlanmayla hem gereksinimlerini karşılar hem de çevreden gelebilecek olumsuz etkilerden korunur. Çocuk büyüdükçe bu bağlanma çevreye yönelmeye başlar. Bu yönelme eğilimleri ilk sosyal davranışlardır (Unutkan, 1998). Sekizinci aydan itibaren “ben” ve “başkası” ayrımını yapmaya başlayan çocuk, etkileşimde olduğu bireyin aynı davranışı tekrarlamasından hoşnut olmaya başlar. Dokuzuncu aylarda ise oyun arkadaşlarını dikkate almaya ve onlara ilgi duymaya başlayarak, başkalarının yaptığı yalın davranışlar ya da söyledikleri sözleri taklit eder (Arı, Bayhan ve Artan, 1997). İlk bir yılda çocukta gözlenen en önemli sosyal davranış belirtileri arasında, başkalarının ses ve davranışlarını taklit etme ve oyuncaklarla birlikte oynama gibi davranışlardır. Sosyal çevresindeki bireylerin kendisini güldüren davranışlarını sık tekrarlayabilirler. Aynı zamanda hoşnut olmadığı durumlarda sinirlenme ve ağlama gibi sosyal-duygusal tepkiler gösterebilirler. İki yaşına doğru yaşından sonra akranlarıyla iletişim kurma arayışı gösterebilmektedir.

İlk Çocuklukta Sosyal-Duygusal Gelişim (2-6 Yaş): İki yaşın başlamasıyla birlikte motor yetenekler ve dil becerilerinin gelişmesiyle bağımsız bir varlık olma eğilimi içerisine giren çocuklar, aile dışındaki bireylerle iletişim kurmaya ve akranlarıyla birlikte olmaktan zevk almaya başlarlar. Böylece sosyal uyum ve işbirliğinin de temelleri atılmaya başlar. Ayrıca hareketleri kısıtlandığında tepki verme, çevresinden gelen yardımı reddetme, kendi

kendine bir durumun üstesinden gelmeye çabalama gibi sosyal davranışları deneyimlemeye başlar. Üç yaşlarında akranlarıyla oyun çerçevesinde iletişim kurarak sosyal ilişkilerde yoğunlaşmaya başladığı görülür (Zembat ve Unutkan, 2001). Ayrıca bu yaşlarda gelişiminin doğal sonucu olarak kendi isteklerinin olması ve herkesin onu dinlemesi gerektiği yönünde beklentiye girmeye başladığı görülür. Özellikle akranlarıyla oyunlarda bir araya geldiğinde, kendi benliğini ortaya koymak isteme eğilimde olduğu için ilk sosyal sorunlarda baş göstermeye başlar (Kandır, 2003). Akranlarıyla birlikte oynamayı istemelerine rağmen oyunu paylaşmaktan çok, aynı ortamda farklı oyunlara yönelme davranışları sergilerler. Akranlarıyla iletişim kurmada zorlanan üç yaş çocuğu, kurulan sosyal etkileşimi yönetmekte başarısız olduğu için akran ilişkilerini ve iletişimlerini yönetebilme becerileri, akran grubu tarafından kabul edilme ve gruba dâhil olma girişimleri açısından zaman zaman yetişkin rehberliğine ihtiyaç duyarlar (Gülay ve Akman, 2009). Bu rehberlik çocuğun sosyal gelişimi için gerekli olan akran ilişkilerine yönelmesi ve öz yeterlik becerisini kazanması için son derece önemlidir. Dört yaşlarında girişimcilik ve atılganlık eylemlerini göstermeye başlarlar (Gizir, 2002). Beş yaşlarında akranları ile birlikte olmak önemli olmaya başlar. Özellikle akranlarıyla duygularını paylaşma ve işbirliği beklentisine girerler. Sosyal ve konuşkan olan çocuk, grup oyunlarına katılmaktan son derece haz almaya başlar (Arı, Bayhan ve Artan, 1997). Oyun gruplarında beraberlik ve birliktelik daha uzun olmaya başlar. Beş yaş çocuğu için oyunda kuralların olması ve grup üyelerinin hepsinin bu kurallara uyması son derece önemlidir (Metin, 1999). Beş yaşın sonuna doğru düzenin farkına varmaya ve sosyal etkileşimlerde düşünerek hareket etme davranışının ortaya çıkmaya başladığı görülür. Çocuk artık toplumun belirgin isteklerine uygun davranmaya başlar (Arı, Bayhan ve Artan, 1997; Yavuzer, 1999). Altı yaşındaki çocuklar sosyal gelişim açısından, kendi bağımsız davranışlarını rahatça sergileyebilecek düzeydedir (Unutkan, 1998). Bu yaşlarda yetişkinlerden ziyade akranlarıyla daha iyi ilişkiler kuran çocukta, işbirlikçi eğilimlerin artmaya başladığı görülür. Ayrıca çocukta paylaşma, işbirliği, dostluk, sempati, başkaları ile iyi ilişkiler kurma gibi olumlu sosyal davranışların yanı sıra rekabet, kavga, ağız dalaşı gibi olumsuz sosyal davranışlarda görülebilir (Cirhinlioğlu, 2001; Oktay, 2000; Zembat, Yıldız, Önder ve Fathi, 1994; Gizir, 2002).

2.1.2. Sosyal Gelişim Kuramları

İnsanın gelişimini ve gelişiminin boyutlarını anlatan birçok kuram bulunmaktadır. Bu kuramlardan her biri insan gelişimi ve gelişiminin evrelerini açıklamaya çalışmaktadır. Çocukların sosyal davranışlarının saptanması, davranışların anlaşılması için sosyal gelişim kuramlarının incelenmesi önemlidir. Bu nedenle bu bölümde de sosyal gelişim ile ilgili bir takım kuramlara yer verilmiştir.

Ekolojik Kuram ele alındığında Bronfenbrenner'in açıklamaları ile karşılaşılmaktadır. Bronfenbrenner'in insan gelişimine ilişkin ileri sürdüğü ekolojik sistem kuramında, bireyin gelişimi birbiri içerisinde yer alan karmaşık sosyal ilişkilerden etkilenmektedir. Bu ilişkilerden anne-baba, arkadaş gibi ilişkilerin çocuğu gelişimini doğrudan etkilediği; toplum, sosyo kültürel çevre ve içinde bulunulan çağ/zaman ise dolaylı olarak etkilemektedir. Bronfenbrenner'e göre çocuğu anlayabilmek ve gelişimini izleyebilmek için çocuğu bireysel olarak ele almak yeterli değildir. Çocuğun içinde bulunduğu çevre ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Ekolojik kuram kişilerin sahip olduğu alt kültürleri inceler. Bu kültürler; Mikrosistem, Mezosistem, Egzosistem, Makrosistemdir. Ertürk (2012)'ün ifadesine göre ekolojik sistem kuramında birbiri ile iç içe geçmiş katmanların merkezinde aile bulunmaktadır. Aile ve bireyi saran dört sistemin varlığından söz eder. Bunlardan bireyin direkt iletişime geçtiği çevre; anne, baba, ev halkı Mikrosistem olarak ifade edilir. Mikrosistemler arasındaki ilişkiyi kapsayan çevreye Mezosistem denir. Bireylerin dolaylı olarak etkilendiği çevreye Egzosistem denir. Buna örnek vermek gerekirse anne ve babanın arkadaşları örnek olarak gösterilebilir. Çocuğun içinde bulunduğu kültür ve buna bağlı olan alt kültürleri kapsayan çevreye makrosistem denir. Çocuk ailesinden, çevresinden bağımsız bütün olarak düşünülmemelidir. Çocuğun aile ve çevresi ile kurduğu ilişkiler çocuğu geleceğe hazırlayıp, sosyalleşmesini ve deneyim kazanmasını sağlar. Sosyalleşme süreci içerisinde sistemler arası ilişkiler belirleyici rol olmaktadır.

Sosyal Öğrenme Kuramını ele aldığımızda ise kuramın temsilcisi olan Bandura'nın açıklamaları ile karşılaşılmaktadır. Senemoğlu (2018)'nin ifadesine göre sosyal öğrenme kuramında, insan davranışlarının çevre ile sürekli ve karşılıklı bir etkileşimi bulunmaktadır. Bireyler sosyal yaşamdaki diğer bireylerin deneyimleri gözlemleyerek öğrenebilir. Çocuklar da sosyalleşmesi için gerekli olan davranışları edinirken ilk olarak çevresindeki bireyleri, olayları, davranışları gözlemleyerek öğrenir. Çocuk bu gözlemlerini gerçekleştirirken dikkat, hafıza, algı/işlem, pekiştirme süreçlerini kullanır. Bu sıra dâhilinde çocuğun çevresinde

gözlemlediği davranış hafızaya kaydedilir, bellekte saklanır, uygun zamanda var olan davranışlar işleme konulur ve sonucunda pekiştirme ile ödül alınan davranış edinilir. Sosyal öğrenme kuramına göre zihinsel süreçler, sosyal öğrenmeler için araç olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda öğrenen çocuk, anne ve babasından başlayarak, çevresindeki bireyleri, medya hatta bilgisayarda gördüğü modelleri gözlemleyerek öğrenebilir (Aksu, 2015).

Sosyo-Kültürel Gelişim Kuramına göre bireyler gelişimsel olarak değerlendirilirken sosyal çevre ile birlikte değerlendirilmelidir. Vygotsky, çocuğun zihinsel gelişiminin çocuğun kendi başına gerçekleştirdiği bir süreç olmadığını, çevresindeki bireylere de bağlı olduğunu savunmuştur. Bu doğrultuda çocuklar akranları ve yetişkinler ile etkileşim içerisine girerek bir takım deneyimler edinirler. Vygotsky toplumsal yaşamın çocuğun gelişimi üzerinde belirleyici olup rehberlik ettiğini savunur. Ayrıca çocuğun oyununun toplumsal özelliğine vurgu yapılan kurama göre oyun, daima toplumsal bir sembolik etkinliktir. Çocuk oyunla sosyokültürel öğeleri ifade ettiği için oyun çocuğun sosyalleşmesi için bir araçtır. Oyun parçalarındaki konular, öyküler ya da roller çocukların kendi toplumlarının sosyo-kültürel malzemelerini kavrayışlarını ve oyun amacıyla kullanımlarını ortaya koymaktadır.

Psikanalitik Kuramda, insan gelişiminde çevre ile etkileşimin toplumsal yönüne ve okulöncesi döneminin önemine dikkat çekilmektedir. Kuramda yaşamın ilk beş yılında edinilen deneyimlerin yetişkinlik yıllarını etkileyeceği belirtilmektedir. Freud'a göre psikoseksüel evrede yaşanan olumsuz deneyimler çocukların sosyal olarak topluma uyum sağlama konusunda başarısız olmasına neden olabilmektedir. Bir evredeki sorun diğer evreleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı zamanda Freud sosyalleşmeyi çocuğun anne baba ile oluşturduğu duygusal bağın diğer kişilere olan uzantısı olarak görmektedir (Gülay ve Akman, 2009).

Psiko-Sosyal Gelişim Kuramında insan gelişimi bebeklikten ileri yetişkinliğe ve yaşlılık dönemlerine kadar sekiz aşamada açıklanmıştır. Her bir psiko-sosyal gelişim aşamasında çözülmesi gereken krizlerden bahseden kuram, bu krizlerin bireyi hayata hazırladığını savunmaktadır. Sosyal açıdan sağlıklı bireylerin yetişmesi için her aşamadaki krizleri başarıyla atlatabilmeleri gerekmektedir. Güven duygusunun kazanılmasıyla başlayan ve benlik bütünlüğünün sağlanması ile sona eren bu evreleri başarıyla geçiren insanlar, uygun sosyal davranış ve tutum içinde olanlardır.

Bağlanma Kuramında ise Bowlby bağlanma kuramı ile karşılaşmaktadır. Bowlby bağlanma kuramında dünyaya gelen çocuğun doğduğu andan itibaren ebeveynleri ile arasında bir bağ oluştuğu ve bu bağın çok büyük bir öneme sahip olduğu ifade edilmektedir. Ebeveyn ve çocuk arasında oluşan bu bağın güçlenerek devam etmesi için aralarında uyum ve olumlu davranış örüntüsü olması gerektiği belirtilmektedir (Bee ve Body, 2009). Aksu (2015)'nin ifadesine göre bağlanma kişilerin sosyal gelişimi ve sosyal ilişkileri açısından çok önemlidir. Çocuğun ebeveyninin bebeğin ihtiyaçlarını zamanında, tam ve tutarlı olarak karşılaması, onu sevmesi, koruması, ona karşı ilgi ve sevgi göstermesi sonucunda bebek ile aralarında güvene dayalı bir ilişki oluşacağı belirtilmektedir. Bu güvene dayalı ilişki sonucunda sağlıklı bağlanma gelişeceği ve bebeğin ebeveyninden ayrılınca kaygı yaşamayacağı ve ileriki yıllarda kuracağı ilişkilerde bu duygunun belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Özellikle sağlıklı bağlanan çocukların arkadaşları başta olmak üzere çevresindeki kişiler ile aralarında güvene dayalı bir ilişki geliştirerek o kişilere karşı olumlu algılara sahip olacağı belirtilirken, güvensiz bağlanan çocukların diğer insanlar ile olan ilişkilerinde kaygılı ve güvensiz olacağı belirtilmektedir.

2.1.3. Çocukların Karşılaştığı Sosyal Davranış Sorunları

Bebeklik döneminden itibaren sosyal çevresiyle etkileşimi sürecinde olan çocuktan yaratıcı, eleştirel ve analitik düşünebilen; sosyal problemlerle baş edebilen, sorunlara etkili çözümler üreten yani sosyal ilişkilerini yönetebilen davranışlar sergilemesi beklenmektedir. (Arnold, Kupersmidt, Voegler-Lee ve Marshall, 2012). Tüm toplumlarda kabul gören paylaşma, işbirliği, yardımlaşma, empati gibi sosyal davranışlar çocukların sosyal ortama uyumunda özellikle akranlarıyla etkileşiminde önemlidir. Çocukta sosyal problem olarak nitelendirilen davranışlar ise bu davranışların edinilememiş olmasından dolayı ortaya çıkan sosyal izolasyon, sosyal ret, utangaçlık ve saldırganlık gibi istenilmeyen davranış şekilleridir (Özyürek, Poyraz, 2005). Okulöncesi 5-6 yaş çocuklarında en sık görülen olumsuz sosyal davranışlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Sosyal İzolasyon: Çocukların akranları tarafından reddedilmesi sonucunda sosyal etkinliklere akranlarınca dâhil edilmeme durumudur. Bu tür çocuklar ihmal edilmiş çocuklar olarak adlandırılmaktadır. Akran grupları tarafından hiç yokmuş gibi davranılan çocuklar sosyal izole davranışlar sergilemeye başlar. Sosyal olarak izole edilen çocuk, akranlarıyla nadiren iletişime geçme eğilimi gösterebilirler. Kendileriyle doğrudan iletişime geçildiğinde de geri çekilme ya da genellikle yalnız kalmayı tercih etme eğilimi gösterirler (Gülây ve

Akman, 2013). Bu çocuklarda sosyal duygusal açıdan genellikle utangaçlık ve özgüven sorunu gözlenmektedir (Miller ve Coll, 2007). Ayrıca sosyal ilişkileri yönetmede akranlarından soyutlanmışlık, arkadaşlarının dikkatini çekememe ya da var olan dikkati uzun süre üzerinde tutamama gibi sorunlar yaşadıkları görülür (Gülây ve Akman, 2013).

Akran Reddi: Sosyal ortamda (oyun ya da etkinliklerde) akran tarafından aktif olarak kaçınılma, dışlanma ya da istenilmeme durumudur. Akranlarınca aktif bir şekilde reddedilen, dışlanan çocuklardır. Akranları tarafından reddedilen çocuklarda mızımızlanma, tahmin edilemeyen saldırgan davranışlar sergileme, sosyal ortamda arkadaşlarının davranışlarını yanlış yorumlama, akranlarından soyutlanma gibi davranışlar görülebilmektedir (Akman, 2013). Çocuklarda gözlenen sosyal yalnızlık eğiliminin çoğunlukla akran reddinden kaynaklandığı varsayılsada diğer faktörlerinde önemli olduğu belirtilmektedir. Örneğin Qualterand ve Munn (2002), hem yalnız hem de reddedilen çocukların daha saldırgan ve yıkıcı davranışlar sergileyebildiği, akranlarıyla etkileşime girme becerilerinde başarısızlıklar yaşayabildiği belirtilmektedir. Hymel, Bowker ve Woody (1993)'ın çalışmalarında da akranları tarafından reddedilmeyen çocuklarda da utangaçlık eğiliminin görülebileceğine vurgu yapılmaktadır.

Utangaçlık: Çocukların bunalımlı, korkulu ve sıkıntılı olma durumunda ortaya çıkan bir sosyal davranış türüdür. Bu davranış eğilimini genelde çocuklar kendilerini ifade etmede yeterli olmadıkları, endişeli ve kaygılı olduklarında ortaya çıkabilmektedir. Utangaç olan çocuklarda ağlamaklı, korkulu davranışlar gösterebilmektedirler. Özellikle ayrılık kaygısı olan çocuklarda endişe duyma ve ağlamaklı davranışlar sık görülebilmektedir (Ünsal, 2010). Araştırmalara göre çocuklarda görülen utangaçlık davranışlarının altında yatan nedenler, anne ve babanın stresli olması, aşırı korumacı tutumlar, boşanma ve ölüm gibi stres yaratıcı olayların yaşanması, bağlanma probleminin olması, bağlanılacak kimsenin olmaması ya da bağlandığı kişiden ayrılamayacak kadar bağımlı olması gibi durumlar olduğu belirtilmektedir (Işık, 2007).

Saldırganlık: Saldırganlık engellenme, kısıtlanma ve çocuğa uygulanan olumsuz disiplin modelinin etkisi sonucu ortaya çıkan bir davranış türüdür. Çocuk bir takım şeylere ulaşmak için çaba gösterir, bu çabalarının engellenip sınırlandırılması ya da cezalandırılması durumunda çocukta saldırgan davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Ünsal (2010)'ın ifadesine göre saldırgan davranış sergileyen çocuklarda, çevresi ile uyumsuz, öfkeli, akranlarına kasıtlı zarar verme gibi süreklilik gösteren davranışlar görülebilir. Bu davranışlar dışında tekmeleme,

ısıрма, tükürme, kurallara uymama ve sürekli mutsuzluk gibi davranışların görüldüğü de ifade edilmektedir. Olumsuz duygu ve hisler yaşıyan çocuklar görülen en genel anti sosyal davranış saldırganlıktır. Stedelman, Peren, Wyl ve Klitzing (2007), problem davranışlara ilişkin yaptıkları araştırmalarda düzensiz aile yaşamı, şiddet, anlaşmazlık ve çocukla sağlıklı iletişimin kurulamaması gibi faktörlerin çocuklarda saldırganlık davranışlarının kaynağını oluşturabileceğini belirtmektedirler. Araştırma sonuçlarında özellikle erken çocukluk döneminde yaşıyan kaygılı ve saldırgan davranışların, ilköğretim yıllarında akranlar ve diğery sosyal çevre ile iletişimlerde yaşıyan uyumsuzluklar ile doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Yazıcı, 2016). Erken çocukluk yıllarında akranlarla olan etkileşimlerde maruz kalınan durumların, çocuğun yaşamında geliştireceğı sosyal ilişkiler üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Trawick-Smith, 2013). Sosyal izolasyon, akran reddi, utangaçlık, saldırganlık gibi problem davranışları çocukların okul ortamında akranları tarafından kabul düzeyini düşürmekte ve çocuğun sosyal duygusal açıdan birçok problemle karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir (Rocha-Decker, 2004). Hoffman (1982)'ın belirttiğine göre erken çocukluk dönemi, çocuklarda başkalarının sıkıntılarını ayırt etme ve değerlendirme becerilerinin gelişmesin de kritik dönemdir. Sosyal bir varlık olan birey, kriz ve duygusal gerginlik durumlarında doğal olarak aile üyeleri ya da arkadaşlarının sosyal desteğine ihtiyaç duyar. Bu informal yardımcıların oluşturduğu destek, bireyin sosyal uyum süreci ve ruh sağlığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Buluş, 1997). Grusec, Chaparro, Johnston ve Sherman (2006)'da erken yaşlarda görülen sosyal yardımlaşma davranışının, çocukların sosyal anlayışlarını ve sosyal tepkilerini şekillendirdiğini öne sürmektedir. Birçok okulöncesi çocuğı 5-6 yaşlarında gelişimsel süreçte kazanabileceğı bu davranışlarla kolayca arkadaş edinebilmekte, sosyal ortamlardan zevk alabilmekte ve çabucak bir oyuna dâhil olabilmektedir. Bazıları ise bu davranışları edinemediğinden akran reddine maruz kalarak sosyal anlamda izole olabilmekte, sosyal ortamından memnuniyetsizlikten kaynaklı olarak sosyal yalnızlık eğilimi gösterebilmektedir.

2.2. Çocuklarda Sosyal Yalnızlık

Yalnızlık, bireylerin sosyal ve kişisel ilişkilerinde bir eksikliğin bilişsel farkındalığını ve bunun sonucunda ortaya çıkan üzüntü, boşluk veya özlemin duygusal tepkilerini içeren bir durum olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde, sosyal ilişkilerin niteliksel veya niceliksel yönlerinde algılanan eksiklikleri ve buna eşlik eden duygusal rahatsızlık veya sıkıntıyı ifade eden bir kavram olarak da ifade edilmektedir (Asher ve Paquette, 2003).

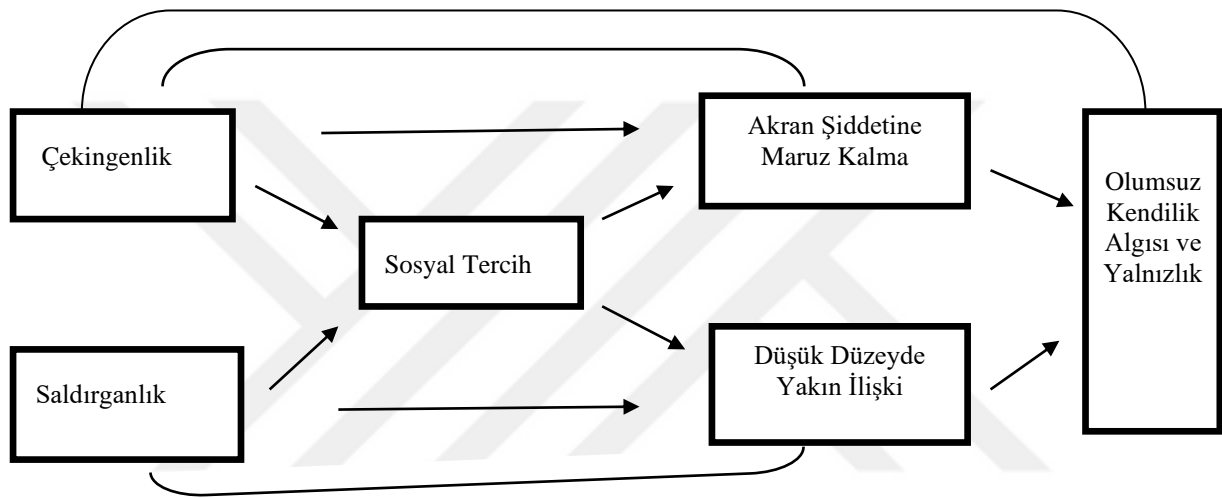
Peplau ve Perlman (1982)'a göre bireye sosyal ilişkilerinde maddi ve manevi eksikliklerden dolayı sıkıntı veren bir duygu olarak ifade edilen yalnızlık, duygusal ve sosyal olmak üzere ikiye ayrılır. Duygusal yalnızlık, bireyin özel arkadaş, aile ve duygusal ilişkileri ile alakalıdır. Sosyal yalnızlık ise akran ilişkileri ya da arkadaş ilişkileriyle alakalıdır. Duygusal yalnızlık birincil derecede yakın kişiler ile olan bağın kopup azalmasıyla oluşurken, sosyal yalnızlık, sosyal yaşamda bireyin arkadaşları ile kurduğu iletişim bağının kopması ya da azalması sonucunda oluşmaktadır (Weiss, 1987). Bu çalışmada yalnızlık duygusunun sosyal boyutuna odaklanılmıştır. Bu nedenle çalışmanın bütününde bahsi geçen yalnızlık kavramı sosyal yalnızlık olarak ifade edilecektir.

Sosyal yalnızlık, sosyal deneyimlerdeki memnuniyetsizlikten kaynaklanan üzücü kişisel bir durumdur. Bireylerin yaşadığı yalnızlık duygusunun temelinde, yaşanan sosyal ilişkilerin yetersizliği ve bu ilişkilerden alınan doyum düzeyinin düşüklüğü olduğu (Buluş, 1997) için çocukluk döneminden itibaren yalnızlığa eğilimin yüksek olması, ilerleyen yaşam döngüsünde toplumdaki uzaklaşma, sosyal ilişkilerde dışlanma ve bir takım sosyal uyum sorunlarının ortaya çıkmasına neden olma olasılığı yüksektir (Coplan, Closson, ve Arbeau, 2007).

Günümüz koşullarında erken çocukluk yıllarında aile dışındaki ilk sosyal ortam anaokullarıdır. Özellikle kentsel yaşamın sosyal koşulları düşünüldüğünde özellikle mahalle, komşuluk gibi çocukların sosyal etkileşim kuracağı bağlamların daralması, okulöncesi eğitim kurumlarını akran ortamlarını sağlayacak en ideal sosyal ortam konumuna getirmektedir. Üç yaşından sonra çocukların yaşamında akranlarla paylaşımı önem kazanmaya başlamaktadır. Bu nedenle anaokulları çocuklar için sosyal deneyim laboratuvarı niteliği taşımaktadır. Çocuklar bu ortamda hem öğretmen hem de akranlarıyla düzenli ve sürekli sosyal etkileşim kurma, ya da sosyal paylaşımlarda bulunma gibi gerçek sosyal deneyimler edinmektedir. Bu deneyimler aracılığıyla başka insanlar ile iletişim kurmayı ve kurduğu sosyal ilişkileri sürdürmeyi öğrenmeye başlamaktadır (Yazıcı ve Salıktutluk, 2018). Ancak bu ortamda akranları tarafından kabul edilme ya da reddedilme durumuyla da ilk kez bu ortamlarda karşılaşmaktadır. Sosyal ilişkilerini yapılandırmasında etkin bir öğrenme alanı olan bu ortamlarda bazı çocuklar akranları arasında oyun arkadaşı olarak saygı görme ve kabul edilmede oldukça başarılı iken, bazıları da etkileşime girmede zor zamanlar geçirebilmektedir. Erken çocukluk döneminde akran ilişkileri üzerine yapılan çalışmalarda, arkadaş edinme becerisinden yoksun olan ya da akranları tarafından dışlanan çocukların

özellikle yalnızlık duygusuna kapılarak içe kapandığı ifade edilmektedir (Asher ve Wheeler 1985, Cassidy ve Asher, 1992).

Erken çocukluk döneminde akranlarla yaşanan olumsuz ilişkiler, çocuklarda yalnızlık hissini arttırarak içe kapanmasına neden olabilmektedir. Sosyal ortamdan uzaklaşan çocukta, zamanla sosyal ilişkiler zayıflayacağından olumsuz benlik algısı oluşmaya başlayacaktır. Olumsuz benlik algısı oluşan çocukta yalnızlık eğiliminin artmasına zemin hazırlayacaktır (Bülgür, 2018). Bu konuyla ilgili olarak çocukların kendilerini sosyal olarak olumsuz algılama evreleri tabloda gösterilmektedir (Boivin ve Hymel, 1997).

Tablo 1. Olumsuz Benlik Algısı ve Yalnızlığın Ortaya Çıkışı (Boivin ve Hymel, 1997).

Çocukların olumsuz benlik algısı ve yalnızlık duygusunun temelinde saldırganlık, çekingenlik, akran şiddetine maruz kalma ve düşük düzeyde yakın ilişkiler yer almaktadır. Çekingen davranışlar sosyal tercih olabildiği gibi akran şiddetine maruz kalma sonucunda olabilir. Saldırganlık davranışı sosyal tercih olabildiği gibi yakın ilişki becerisinin zayıflığı sonucu da olabilir. Her iki durumda çocuklarda olumsuz benlik algısı ve sosyal yalnızlığın oluşmasında zemin hazırlayabilmektedir (Boivin ve Hymel 1997).

Çocuklarda sosyal yalnızlık, akranlar tarafından ne kadar iyi kabul edildikleri, mağdur edilip edilmedikleri, arkadaşlarının olup olmadığı ve en iyi arkadaşlıklarının dayanıklılığı ve kalitesinden etkilenmektedir (Asher ve Paquette, 2003). Bu nedenle çocukların, sosyal ilişkilerinin istenilen düzeyde devam edebilmesi, yalnızlığın giderilmesi, çevreye uyum sağlaması ve psikolojik iyilik halini sürdürebilmesi için sosyal destek temel bir ihtiyaç özelliği taşımaktadır.

Akranları tarafından kabul edilen çocuk ait olma ihtiyacını gidererek doyum verici ilişkiler yaşayabilmekte ve sosyal ortama daha kolay uyum gösterebilmektedir. Akranları tarafından reddedilen ya da hiç arkadaşı olmayan çocuklarda ise sosyal ortamlarda istenmeyen davranış örüntülerinin sergilendiği görülebilmektedir. Yapılan birçok araştırmada çocuklarda görülen sosyal yalnızlıkta etkili olan en önemli faktörün akranlarla kurulan etkileşim olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Özellikle düşük akran kabulünün sosyal yalnızlıkla ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Choi ve Kim 2003, Chang, 2004; Wentzel, McNamara-Barry ve Caldwell, 2004).

Yaşamın erken yıllarından itibaren kendi duygularını anlamaya ve tanımaya başlayan çocuk, sosyal etkileşimlerinden edindiği deneyimlerle çevresindeki bireylerinde bir takım duygulara sahip olduğunu fark edebilir (Yazıcı ve Salıktutluk, 2018). Bu nedenle erken çocukluk döneminde olan sosyal sorunların belirlenmesi ve önlemlerinin alınması çocukların akranlarıyla etkileşimlerinde sosyal ret, çekingenlik, suçluluk duyma, duygudaşlık kuramama, özgüven yetersizliği gibi birçok durumun önüne geçmeyi sağlayacaktır. Böylece çocukların sosyal etkileşime yönelik olumlu değişimlere karşı direnç göstermesinin önüne geçilmiş olacaktır.

2.2.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlığı Etkileyen Faktörler

Çocukların sosyal gelişim süreçleri üzerinde olumsuz etkileri olan, kendilerini yalnız hissedip, sosyal açıdan memnuniyetsiz olmaya iten bir takım faktörler vardır. Bu faktörlerin başında aile gelmektedir (Gottman, 1977). Çocuğun ailesi ile arasındaki ilişki çocuğun ileriki yıllarda kuracağı tüm ilişkilerin zeminini oluşturmaktadır. Çocukların tüm hayatı boyunca sosyal alanlarda olumlu ilişkiler kurabilmesi, sağlıklı bir şekilde ilişkilerini sürdürebilmesi için aile içerisinde temel ihtiyaçlardan biri olan sevgi ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Bakımını üstlenen kişiler ile aralarında sağlıklı, güvenli bağlanmanın oluşması gerekmektedir. (Bülgür, 2018).

Çocuk bakımını üstlenen kişiye bağımlı olduğunda gelişimsel süreçte edinmesi gereken sosyal davranışlarda sorunlar yaşayabilmektedir. Örneğin; akranlarına göre daha bebeksi, güvensiz, bağımlı olduğu kişinin yanından ayrılmada güçlük yaşama, girişken davranışlar göstermede zayıflık, akranlarla oynamak yerine ebeveyni ile kalmayı tercih etme vb. davranışlar görülebilir. Bu durumda çocuğun sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etkilerin oluşmasına sebep olabilmektedir. Anne ve babanın destekleyici ve demokratik tutumlu

davranışları, çocuğun kendine güven duygusunun gelişmesini ve bağımsızlaşmasını sağlamada faydalı olacaktır (Çağdaş, 1997).

Sosyal çevre de çocukların sosyal yalnızlığını etkileyen diğer bir faktör, erken çocukluk döneminde olumlu bir sosyal çevrede yaşamaktır. İçinde bulunulan sosyal çevre çocukların olumlu sosyal ilişkiler edinmesinde çok önemlidir. Bu dönem çocukları her şeyi taklit ederek öğrendiği gibi sosyal davranışları da taklit yolu ile edinirler. Öğrendikleri davranışlarda sosyal çevresi belirleyicidir. Çevreden öğrenilenleri kendi davranışlarına aktarırlar. Bu sebeple erken çocukluk döneminde sosyal çevre büyük öneme sahiptir (Bürgür, 2018). Okulöncesi eğitim ortamları çocukların arkadaşları tarafından ilk reddedilme ve kabul edilme davranışlarını deneyimlediği yerdir. Bu nedenle çocukların okul ortamındaki akranları tarafından kabulü son derece önemlidir (Asher, Mac Evoy ve Mcdonald, 2008). Sosyal gelişim açısından çocukların akranlarla yaşadıkları olumlu deneyimler, çocuğu olumlu yönde etkilerken, olumsuz deneyimler de olumsuz yönde etkilemektedir (Boivin, 2005).

2.3. Aile ve Aile Yaşam Kalitesi

Toplumun en küçük sosyal yapı birimi olan aile, “*Evlenme, kan bağı ya da evlat edinme bağları ile birbirlerine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan birbiri ile devamlı ilişki ve etkileşim altında olan, karı-koca, anne-baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş gibi sosyal ilişkileri olan insanların oluşturduğu bir sosyal birliktir*” (Ağdemir, 1991). Başka bir tanımda ise evlilik olsun yada olmasın aralarında kan bağı olan bireylerin düzenli olarak bakım ve destek ihtiyaçlarının karşılandığı ya da birbirleri ile ilgilenen kişilerden oluşan bir bütün olarak ifade edilmektedir (Park vd., 2003; Poston, 2003). Bütün bu tanımlarda da görüldüğü gibi aile, aralarında biyolojik ya da sosyal duygusal bağ olan, birbirine sosyal duygusal gereksinim duyan, birbirleriyle sürekli iletişim içerisinde olan ve içinde bulunduğu kültürden etkilenen toplumsal bir kurum olarak değerlendirilebilir.

Yukarıda bahsedilen tanımlarda da belirtildiği gibi aileler, aile olmanın bir gereği olarak bir takım özellikleri içerisinde barındırmaktadır. Bunlar aşağıda açıklanmıştır.

2.3.1. Aile İşlevleri

Aile yapısı ya da işlevleri kültürden kültüre farklılık gösterir. Ancak kültürel farklılıklara rağmen her toplumda ailelerin evrensel bazı ortak noktaları bulunmaktadır. Tüm toplumlarda aile birlikteliği evrensellik gösterir. Aile çocukların büyüme ve gelişimde,

kişiliğinin oluşmasında, alışkanlıkları kazanmasında belirleyici bir role sahiptir. Ailenin çocuğun bakım, eğitim, ekonomik vb. ihtiyaçlarının karşılanmasında bir takım rol ve sorumluluğu vardır (Bayraktutan, 2005; Könezoğlu, 2006).

Ailenin yapısı ve işleyişi gereği sosyal, biyolojik ve ekonomik olmak üzere üç temel işlevi bulunmaktadır. Sosyal işlevi; çocukları toplumsal değer ve kültürel olarak hazırlamaktır. Aynı zamanda aile nesilden nesile süregelen kültürel aktarımı gerçekleştirmek ile yükümlüdür. Bu aktarımları gerçekleştirir ve çocuğun sosyalleşme, topluma uyum sağlama sosyal alanda bilgi, deneyim ve tecrübe edinmesine katkı sağlar. Biyolojik işlevi; çocuk sahibi olmak ve neslin devamı sağlamaktır. Biyolojik işlevde önemli olan, ailenin sosyal ve finansal koşullarını gözeterek bakılabileceği kadar çocuğa sahip olmasıdır. Bakabileceğinden daha fazla çocuğa sahip olunması ailenin tüm işlevinin ve yaşam kalitesinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Ekonomik işlev; aile bireylerinin fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması durumudur (Acat, 2013).

Yaşanılan dünya ve içinde bulunan toplum gereği üretim, sanayi, kentleşme ve daha birçok alanda meydana gelen farklılaşmalar sonucunda her toplumda kendi iç dinamikleri ile orantılı aile tipleri ortaya çıkartmaktadır. Bu aile tiplerini incelediğimizde ise karşımıza ilk olarak geniş aile çıkmaktadır. Geniş aileler; daha çok az gelişmiş toplumlarda, kırsal kesimlerde yaygın olan, birkaç kuşağı bir arada ve genellikle aynı evde, yakın ilişkiler içerisinde barındıran bir aile yaşamını yansıtır. Daha sonrasında karşımıza çıkan aile tipi çekirdek ailedir. Çekirdek aileler evlilik sözleşmesi ve kan bağı ile birbirine bağlı olan, anne baba ve çocuklardan oluşan, içerisinde sadece iki kuşağı barındıran sayıca az olan toplum birimidir. Bir diğer aile tipi ise geçiş ailesidir. Geçiş aileleri toprağa bağlı üretimden endüstrileşmiş üretime geçişin yeni başladığı, hızlı gelişmelerin yaşandığı ve buna bağlı olarak yaşam biçimi ve kavramların değişmekte olduğu yerlerde ortaya çıkan aile tipi olarak adlandırılmaktadır. Son olarak karşımıza çıkan aile tipi ise parçalanmış ailelerdir. Yasal olarak evlenen eşlerin evlilik birliğini yasal yoldan sona erdirmesi sonucu evliliğin sonlanması veya eşlerden birinin herhangi bir nedenden dolayı evi terk etmesi ya da ölmesi gibi durumlardan dolayı ortaya çıkan aile türü parçalanmış aile olarak adlandırılmaktadır (Osmanoğlu, 2011).

2.3.2. Aile Kuramları

Ailelerin sağlıklı ilişkiler kurup, uzun süre devamlılığını sağlayabilmeleri için karşılıklı anlayış, hoşgörü ve sevgi içerisinde olmaları gerekmektedir. Aileyi ve ailenin gelişim evrelerini açıklamaya çalışan birçok kuram bulunmaktadır. Ailelerin sağlıklı iletişim kurup devamlılığını sağlayabilmesi için aile kuramlarının incelenmesi son derece önemlidir. Aile ile ilgili kuramları ele aldığımızda karşımıza sistem kuramı, yapısal işlevsel kuram ve sembolik etkileşimci kuram çıkmaktadır.

Sistem Kuramına göre aile, aileyi oluşturan her bir üyenin birbiri ile sürekli, karşılıklı iletişim halinde olduğu ve birbirine bağlı olan bir bütün şeklinde tanımlanmaktadır (Akün, 2013). Kurama göre aile, açık bir sistemdir. Aile bütünü oluşturan parçaların birleşimidir. Ailenin bir takım amaçları vardır. Her aile belirli amaçlar etrafında şekillenmektedir. Çevresel ve kültürel aktarımları kendi amaçları doğrultusunda kabul etmektedirler. Kurama göre ailelerde bütünlük düzen ve hiyerarşik bir yapı bulunmaktadır. Aile içerisinde kardeşler, eşler, ebeveynler arasında alt ve üst sistemler oluşur. Alt ve üst sistemler birbiri ile ilişkili ve bağlantılıdır. Alt ve üst sistemler arasında bir takım sınırlar ve kurallar vardır. Bu sınırlar ve kurallar ailenin ayakta kalmasını sağlamaktadır (Aktaş, 2004). Aynı zamanda aile üyelerini kontrol edip aile üyelerinin davranışlarını belirleyerek sınırlandırmaktadır. Sürekli değişen ve gelişen dünyada aile sistemi de değişimi yaşar. Bu değişim sürecinde aile içerisindeki dengenin bozulmadan yürütülmesi gerekmektedir. Değişim yaşandığında yeni durumlara karşı işlevselliğini sürdürebilmelidir (Kaplan, Aslan, Küçüksubaşı, Şen, Dimen, 2019).

Yapısal İşlevsel Kurama göre ailenin bir takım özellikleri ve işlevleri vardır. Yapısal işlevsel kuram, ailenin özellikleri ve işlevleri ile ilgilenir. Bir ailenin sağlıklı olup olmaması ailenin işlevlerini yerine getirip getirmemesi durumu ile ilişkilendirilir. Aileler işlevlerini yerine getirdiği sürece sağlıklı, getirmediği takdirde de sağlıklı olarak nitelendirilir (Kaplan vd., 2019). Ertürk (2012)'ün ifadesine göre ailenin evrensel olarak kabul edilen fonksiyonları; üreme, cinsellik, ekonomi ve eğitimidir. Bunun yanında çocuklara güvenli samimi ve destekleyici bir sosyalleşme ortamının sağlanması ve yetişkinlerin ilişkisindeki denge de yer almaktadır. Hallaç ve Öz (2014)'ün ifadesine göre de yapısal işlevsel kuram iki temel üzerine odaklanır. Bunlardan biri fiziksel ihtiyaçların karşılanması, çocuklara sosyalleşmesi, üretim ve ailenin temel fonksiyonları iken, bir diğeri; aileyi etkileyen iç ve dış faktörlerdir.

Sembolik Etkileşimci Kuram ise insanlar semboller içinde yaşarlar ve bir takım davranış sergilerler, sergilenen bu davranışlarda başkasına ve kendine verdiği değeri ortaya koyar (Hallaç ve Öz, 2014). Bu yaklaşım aile bireylerinin davranışlarını inceler, aile bireylerinin rollerini, ailenin dinamiklerini, iletişim ağını ve sosyalleşmelerini açıklar. Kurama göre kişiler yaşanan olayları sembolleştirip, onlara kendi anlamlarını yüklemektedir. Ailede bu sembolleştirme sürecinin temellerinin atıldığı ilk kurumdur (Kaplan vd., 2019). Ertürk (2012)'ün ifadesine göre sembolik etkileşimci kuramda bir takım varsayımlar vardır. Bu varsayımlar; davranışlara bir takım anlamlar yüklemektedir. Bu davranışlara yüklenen anlam çok önemlidir. Davranışın ne anlam ifade ettiğini bilmek önemlidir. Davranışlara yüklenen anlamda kişilerin sosyal etkileşimleri belirleyicidir. Kişiler sosyal etkileşimleri ile davranışın ne ifade ettiğini kavrayıp, davranışa yüklenen anlam ile sosyal etkileşimde bulunmaktadır. Edinilen davranışların tümü sosyal yönden kazanılır.

2.3.3. Aile Yaşam Kalitesi

Yaşam kalitesi bireyin hayatındaki duygusal yeterlik, kişiler arası ilişki, kişisel gelişim, bağımsız karar alabilme, sosyal kaynaşma ve bireyin arzu ettiği yaşam koşullarına karşılık gelen bir kavramdır (Schalock, 2000). Kişilerin yaşam kalitesi sağlık, sosyal refah, arkadaşlık, eğitim, güvenlik ve boş zaman etkinlikleri gibi çevresel faktörlere odaklanan sosyal göstergeler ile bireyin kişisel hayatına ilişkin memnuniyet ve mutluluğunun öznel değerlendirmesine odaklanan psikolojik göstergeler aracılığıyla gözlemlenebilir (Schalock, Keith, Hoffman ve Karan, 1989; Schalock, 2000).

Yaşam kalitesi ile ilgili tanımları incelediğimizde; Taylor ve Bogdan (1996), yaşam kalitesini bireyin hayattan faydalanma ölçüsüyle birlikte aldığı doyum ve kişinin dünyadaki deneyimleriyle birlikte hissettiği memnuniyet duygusu olarak tanımlamıştır. Sacks (2006) ve Coulter (1990)'a göre kişisel doyum duygusu, memnuniyet ve mutluluktan daha fazlası, ancak anlam ve tatminden daha azıdır. Buna göre doyum, anlam ve mutluluk arasında bir yerdedir. Bradlyn, Ritchey, Harris Moore, O'Brien, Parsons, Pollock (1996)'in ifadelerine göre yaşam kalitesi, kişinin yaşam koşullarıyla ilgili arzu ettiği ev ve toplumsal yaşam, çalışma hayatı ve sağlık işlevlerine karşılık gelen bir kavramdır. Schalock (1994) yaşam kalitesini öznel olan bir kavram olarak düşünmüş ve bireysel algılar, kişisel karakter, nesnel yaşam koşulları ve önemli diğer şeyler hakkında bireyin algıları üzerine temellendirmiştir. Eggleton, Robertson, Ryan ve Kober (1999), yaşam kalitesi kavramının nesnel ve öznel yönlerini referans almayarak, yaşam kalitesini kültürel bağlama yerleştirmişlerdir. Parmenter (1988), bireyin

ihtiyaçlarını karşılama derecesi olarak tanımlamıştır. Tanımlar sonucunda yaşam kalitesinin, bireylerin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri ile şekillenen, kişiden kişiye farklılık gösteren, öznel bir durum olduğu düşünülebilir.

Yaşam kalitesi kavramı incelendiğinde iki farklı açıdan ele alındığı görülmektedir. Bu açılar objektif ve sübjektif açılar olarak ifade edilmektedir. Sübjektif yaşam kalitesi ölçümleri ailelerin yaşamdan hissettiği memnuniyet veya memnuniyetsizliği ifade ederken, objektif yaşam kalitesi; barınma, gelir, ikamet edilen yerin kalitesi ve sağlıklı yaşam koşullarını ifade etmektedir (Akt. Andinç, 2018). Ayrıca Perim (2007)'in ifadesine göre yaşam kalitesinin psikolojik yeterlik, fiziksel yeterlik, sosyal ve bireysel yeterlik, ekonomik ve maddi yeterlik olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır.

- *Psikolojik Yeterlik*; Psikolojik olarak yaşamdan doyum alma, yararlılık duygusunu hissetme gibi kavramları ifade etmektedir.
- *Fiziksel Yeterlik*; Biyolojik olarak ihtiyaçlarımızın karşılanması yeme, içme, uyku, sağlık/hasatlık durumu, yorgunluk gibi kavramları ifade etmektedir.
- *Sosyal ve Bireysel Yeterlik*; Sosyal olarak doyum alma durumudur. Sosyal etkinlik, kabul görme, sevilme gibi kavramları ifade etmektedir.
- *Ekonomik ve Maddi Yeterlik*; Maddi anlamda gelir gider dengesinin sağlanıp kişinin geleceğe ilişkin güven duyması, güvenli bir yaşam alanının olması gibi kavramlara karşılık gelmektedir

Yaşam kalitesi kavramı uzun yıllardan beri araştırılan ve incelenen bir konu olmasına karşın aile yaşam kalitesi kavramı son zamanlarda dikkat çeken ve üzerine araştırma yapılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Turnbull vd., 2000). Bu nedenle aile yaşam kalitesi ile ilgili çok fazla tanım ve teori bulunmamaktadır.

Beach Center on Families and Disability tarafından aile yaşam kalitesi, aile bireylerinin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması, aile bireyleri için önemli ve anlamlı olan hedeflere sahip olmak ve bu hedeflere ulaşmak için mücadele etmek ve bir aile olarak bir arada yaşayabilmek şeklinde tanımlanmaktadır. Park vd. (2003), aile yaşam kalitesini ailenin ihtiyaçlarını karşılayabildiği koşullara sahip olabilmesi, aile üyelerinin kendileri için önemli olan şeyleri yapabilmesi ve aile üyelerinin bir aile olarak birlikte yaşamaktan zevk alması olarak tanımlamaktadır. Tanımlar doğrultusunda aile olarak birlikte yaşayarak ortak hedeflere

sahip olmak, bu hedeflere ulaşmayı amaç edinmek aile yaşam kalitesinin belirleyici unsurları olarak düşünülebilir.

Yapılan araştırmalarda aile yaşam kalitesinin dört temel üzerinde kurulu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Park, Turnbull ve Turnbull, 2002). Bunlar;

- 1) Aile bireylerinin birbirini etkilemesi
- 2) Aile yaşam kalitesi boyutlarının birbirini etkilemesi ve etkileşimin devamlılığı
- 3) Aile yaşam kalitesini belirleyen ölçütlerin zamanla değişmesi
- 4) Yaşam kalitesinin ailenin kalite algısına bağlı olarak değişkenlik göstermesidir

Bu doğrultuda aile yaşam kalitesi aile üyelerinin kalite algılarına ve yaşantılarına göre değişkenlik göstermektedir. Aynı zamanda değişen yaşam şartlarında kalite algısını da değiştirmektedir.

Ailenin yaşam kalitesi ve göstergelerini belirlemek için Poston, Turnbull, Park, Mannan, Marquis, Wang (2003)'ın yaptığı çalışma sonucunda aile yaşam kalitesinin göstergeleri dokuz alt alanda sıralanmıştır. Bu alt alanlar sırası ile aile etkileşimi, günlük yaşam, ebeveynlik, finansal refah, duygusal refah, sağlık, fiziksel çevre, verimlilik, sosyal refahtır.

Aile Etkileşimi; Aile arasındaki ilişkileri ve aile üyelerini aynı zamanda çevre ve aileyle ilişkilerini kapsamaktadır. Kişilerin aileleri ile birlikte vakit geçirmekten hoşlanması veya hoşlanmama durumlarıdır. Aile yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir faktördür.

Günlük Yaşam: Günlük, tekrar eden yaşam aktiviteleridir. Bu bireysel ve ailenin bütünsel ihtiyaçların karşılanması durumunu ifade etmektedir. Günlük rutin ihtiyaçların karşılanması istenilen düzeyde olması aile yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir faktördür.

Ebeveynlik: Yetişkin aile üyelerinin, çocukların büyümelerine ve gelişmelerine yardımcı olmak için yaptıkları etkinliklerdir. Aile olarak ebeveynlerin sorumlulukları, ailevi rehberlik sağlamak, beceri öğretimi, disiplin ve ebeveynlik ve diğer aile yaşam kalitesi alanları arasındaki ilişki temalarından oluşmaktadır (Park vd., 2003). Bu ihtiyaçlar aile yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir faktördür.

Finansal Yeterlik: Finansal kaynağın en azından ailenin ihtiyaç duyduğu ve bazı durumlarda istediği şey için yeteri kadar olması durumudur. Aileler gelir gider dengesinin sağlandığı durumda kendilerini finansal olarak yeterli hissettiklerini ve güvende olduklarını belirtmiştir. Bu ihtiyaçlar aile yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir faktördür (Park vd., 2003).

Duygusal Yeterlik: Duygusal ve içsel hayat olarak ihtiyaçları ifade etmektedir. Duygusal yeterlik süreçleri; kendinin ve başkalarının duygularını algılamak ve ifade etmek, kendinin ve başkalarının duygularını düzenlemek ve duyguları karar vermeye yarayacak yollarda kullanmak şeklinde sıralanmaktadır. Bu ihtiyaçlar aile yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir faktördür.

Sağlık: Fiziksel, zihinsel ve psikolojik sağlık yönleri açısından sorun yaşamama, aynı zamanda yaşam ve sağlık hizmetlerine erişimin sağlanabilmesi durumudur. Bu ihtiyaçlar aile yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir faktördür.

Fiziksel Çevre: Fiziki çevre yaşamda güvelliğin sağlanması, rahat bir yaşam alanı ve erişimin olması durumudur. Yaşam kalitesinin düzeyi üzerinde belirleyici bir faktördür.

Verimlilik: Yaşamda çeşitli faaliyetlere katılma, katılım gösterilen faaliyetlerde başarı duygusunu yaşama ve aynı zamanda fırsatların iyi değerlendirilebilmesi durumudur. Bu ihtiyaçlar aile yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir faktördür.

Sosyal Refah: Aile üyelerinin aile dışındaki insanlarla ilişkileridir. Kişilerin çevrelerindeki insanlar ile kurdukları sosyal ilişkilerini ifade eder. Bu ihtiyaç da aile yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir faktördür (Poston vd., 2003).

2.3.4. Aile Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler

Yaşam kalitesi, kişiden kişiye değişen bir olgu olsa da tüm bireylerde yaşamdan alınan doyumun artmasına aynı zamanda azalmasına neden olacak unsurlar vardır. Savcı (2006)'nın ifadesine göre yaşam kalitesinin artmasına, aynı zamanda azalmasına neden olabilecek unsurlar bulunmaktadır. Yaşam kalitesini üzerinde belirleyici olup, yaşam kalitesinin artmasında etkili olan faktörler, güvenli bir yaşam alanına sahip olma, ekonomik ve sosyal güvenceye sahip olma, aktif bir yaşama sahip olmak, hoşça giden aktivitelere katılabilme, saygınlık ve itibar görme gibi ifade edilmektedir. Ayrıca kendini ifade edebilme, özgür bir birey gibi muamele görme, mahremiyetine saygılı davranılması, inançlarına saygılı davranılması, rahatlık ve konforun olması, fonksiyonel olarak yeterli hissetmesi gibi unsurlarda yaşam kalitesini artıran faktörler olarak değerlendirilmektedir. Yaşam kalitesi üzerinde belirleyici olup yaşam kalitesinin azalmasında etkili olan faktörler ise temel ihtiyaçların karşılanmaması, sosyal destekten yoksun olmak, beden görünümünün değişmesi, günlük aktivitelerin yetersizliği, sürekli yorgunluk ve halsizlik hissi, gelecek ile ilgili endişeler, özbakım becerileri, cinsel yaşantının bozulması gibi faktörler olarak ifade edilmektedir (Savcı, 2006). Açıklamalardan da anlaşılacağı gibi kişinin özgür ve hür olması, saygı ve itibar gösterilmesi, kendi özel ihtiyaç ve beklentilerine ulaşabilmesi yaşam kalitesini

arttırırken, bu durumlardan yoksun olunması yaşam kalitesini olumsuz etkileyen unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölüm iki başlık altında incelenmiştir. İlk bölümde yurt dışında yapılan çocuklarda sosyal yalnızlık ve aile yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalara yer verilirken, ikinci bölümde ise yurt içinde yapılan çocuklarda sosyal yalnızlık ve aile yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

2.4.1.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlık İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Asher, Hymel ve Renshaw (1984)'ın yaptıkları çalışmada çocukların sosyal becerileri üzerinde akran ilişkilerinin etkisi incelenmiştir. Öğretmen Tavsiyeleri, Sosyometrik ve Davranışsal Gözlemler, Öz Bildirim Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaya 506 ortaokul öğrencisi dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda çocukların %10'undan fazlasının sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizlik duygusu yaşadığı ve çocukların sosyal yalnızlığının sosyometrik durumlarla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Cassidy ve Asher (1992)'in yaptıkları çalışmada akranları tarafından kötü muamele gören çocukların yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizliği incelenmiştir. Çalışmaya 440 anaokulu ve birinci sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda çevresi tarafından kötü muamele gören çocukların diğer çocuklardan daha yalnız olduğu tespit edilmiştir.

Coplan, Closson, Arbeau (2007)'nin yaptıkları çalışmada okulöncesi çocuklarının yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlikleri cinsiyet farklılıkları açısından incelemiştir. Okul Sevme ve Kaçınma Ölçeğini, Sosyal Kabul Ölçeği, Oyun Gözlem Ölçeği ve Ebeveyn Derecelendirme Anketi kullanılarak yapılan çalışmaya 139 çocuk dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda okulöncesi çocuklarının yalnızlık düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık olduğu, erkek çocuklarının yalnızlık düzeyinin kız çocuklarının yalnızlık düzeyinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Vahedi, Farrokhi, Farajian (2012)'in yaptıkları çalışmada okulöncesi çocuklarının sosyal yeterlilik ve davranış problemleri incelenmiştir. California Okulöncesi Sosyal Yeterlik Ölçeği, Öğretmen Formu, Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği, Sistemi-Öğretmen Formu kullanılarak yapılan çalışmaya 499 çocuk dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda sosyal yetkinlikteki ilerleme ile artan yaş arasında anlamlı doğrusal bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

2.4.1.2. Aile Yaşam Kalitesi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Brown, Anand Fung, Isaacs, Baum (2003),’un yaptıkları çalışmada ailelerin yaşam kalitesi incelenmiştir. Aile Yaşam Kalitesi Anketi kullanılarak yapılan çalışmaya 34 ebeveyn dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda ailelerin kariyer, manevi ve kültürel inançlar ile aile ilişkileri yüksek puan alırken, engellilikle ilgili hizmetlerden alınan desteğin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir.

Leung ve Li-Tisang (2003)'ın yaptıkları çalışmada yetersizliği olan çocuğa sahip aileler ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan ailelerin aile yaşam kalitesini incelenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü Ölçeği (The World Health Organization Quality of Life Measure WHO-QOL) kullanılarak yapılan çalışmaya 147 ebeveyn dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda çocukların engel seviyesi ile aile yaşam kalitesinin birbiri ile ters orantılı olduğu, yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerin, normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan ailelere göre düşük seviyede olumlu yanıt verdikleri tespit edilmiştir.

Wang, Turnbull, Summers, Little, Poston, Mannan, Turnbull (2004)'in yaptıkları çalışmada aile geliri ve engelin ciddiyeti ile ebeveynlerin yaşam kalitesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Yaşam Kalitesi Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak yapılan araştırmaya 364 ebeveyn dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda engellilik ciddiyetinin anne ve babaların yaşam kalitesi üzerinde etkili olduğu, ayrıca aile gelirinin anne yaşam kalitesi üzerinde belirleyici olurken baba yaşam kalitesi üzerinde belirleyici olmadığı tespit edilmiştir.

2.4.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

2.4.2.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlık İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Seven (2007)'in yaptığı çalışmada okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal davranış sorunları üzerinde aile etkisi incelenmiştir. Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi Davranış Problemi Öğretmen Formu ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak yapılan çalışmaya 110 çocuk

dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda çocukların sosyal davranış problemleri üzerinde kardeş sayısı, annenin çalışma durumu ve ailenin ekonomik durumu değişkenlerinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Olçay (2008)'in yaptığı çalışmada bazı kişisel ve ailesel faktörlere göre okulöncesi dönemdeki çocuklarının problem davranışları ve sosyal yetenekleri incelenmiştir. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği, Anaokulu ve Okulöncesi Dönemdeki Çocuklar için Davranış Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaya 216 çocuk ve anneleri dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda çocukların bunalım ve somatik sorunlar, sosyal geri çekilme, anti sosyal/sinirli olma ve sorunları büyütme gibi problem davranışlar, çocukların yaşına, cinsiyetine, okulöncesi eğitime devam süresine göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Bülgür (2008)'in yaptığı çalışmada 5-6 yaş çocuklarının sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizlik düzeyleri incelenmiştir. Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Yalnızlık ve Memnuniyetsizlik Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaya 62 çocuk dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda çocukların sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizlik düzeyinin eğitim gördükleri programın türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği, fakat demografik değişkenlere göre sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizlik düzeyinin anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Karaca, Gündüz ve Aral (2011)'in yaptıkları çalışmada okulöncesi çocuklarının bazı sosyal davranışları ile bu sosyal davranışları farklı değişkenler açısından incelemişlerdir. Okulöncesi Davranış Ölçeği Öğretmen Formu kullanılarak yapılan çalışmaya 5-6 yaş arası 299 çocuk dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda çocukların fiziksel ilişkisel ve olumlu sosyal davranışlarında cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu ve anne-baba yaşına göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Görgü (2015)'nin yaptığı çalışmada 5-6 yaş çocuklarının bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerin bağlanma biçimleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Problem Davranış Ölçeği, Kişilik Envanteri, Problem Davranış Ölçeği, Sosyal Beceri Ölçeği, Anaokulu, Anasınıfı Davranış Ölçeği, Oyuncak Öykü Tamamlama Testi, Yakın İlişkiler Yaşantılar Envanteri kullanılarak yapılan çalışmaya 160 çocuk ve anneleri dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonucunda güvenli bağlanan annelerin endişe düzeylerinin düşük olduğu, güvenli bağlanan çocukların annelerinin dışa dönük, rahat, gerçekçi daha az kontrollü

ve bağımsız olduğu, ayrıca çocukların sosyal becerileri, davranış problemleri ve bağlanma biçimlerinin demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Yazıcı (2016)'nın yaptığı çalışmada okulöncesi çocuklarda sosyal yalnızlık incelenmiştir. Kişisel Bilgi Formu ve 60-72 Aylık Çocuklar için Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaya 130 çocuk dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda 5-6 yaş çocuklarında sosyal yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik yaşadığı tespit edilmiştir.

Şahin (2019)'in yaptığı çalışmada 60-72 aylık çocukların bağlanma biçimleri ile yalnızlık ve memnuniyetsizlik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği ile Sosyal Yalnızlık ve Memnuniyetsizlik Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaya 103 çocuk dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda çocukların bağlanma biçimleri ile yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

2.4.2.2. Aile Yaşam Kalitesi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Söğüt (2018)'ün yaptığı çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip olan anneler ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan annelerin yaşam kaliteleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Kişisel Bilgi Formu ve Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaya 481 anne dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda özel gereksinimli çocuğu olan anneler ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan annelerin yaşam kaliteleri ile demografik değişkenler arasında (yaş, medeni durum, aylık gelir eğitim durumu, çocuk sayısı, yaşanılan yer) anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Meral (2011), 'in yaptığı çalışmada gelişimsel açıdan yetersizlik yaşayan çocuğa sahip annelerin aile yaşam kalitesi düzeyleri incelenmiştir. Sosyo-Demografik Aile Bilgi Formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Aile Destek Ölçeği, Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaya 3009 anne dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda gelişimsel açıdan yetersizlik yaşayan çocuğa sahip annelerin aile yaşam kalitesi ve alt boyut puanlarının ortanın üzerinde olduğu, en yüksek puanın ise aile etkileşimi alt boyutunda olduğu tespit edilmiştir.

Özyurt (2011)'un yaptığı çalışmada hafif zihinsel engelli çocuğu olan ve engelli çocuğu olmayan ailelerin aile yaşam kalitesi algıları incelenmiştir. Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak yapılan çalışmaya 220 anne dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda hafif zihinsel engelli çocuğa sahip olan ailelerin aile yaşam kalitesi algılarının, zihinsel engelli çocuğa sahip olmayan ailelerin yaşam kalitesi algılarına göre düşük olduğu tespit edilmiştir.

Şirin (2014)'in yaptığı çalışmada ailelerin yaşam kalitesi düzeyleri belirlenerek çeşitli sosyo-demografik ve sosyo ekonomik değişkenler arasındaki farklılıklar incelenmiştir. Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği, Sosyo-Ekonomik Statü Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu Kullanılarak yapılan çalışmaya 306 ebeveyn dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda ailelerin yaşam kalitesi ve alt boyut puanların ortanın üzerinde olduğu, farklı sosyo-demografik ve ekonomik gruplarda yer alan ailelerin aile yaşam kalitesi ve alt boyut puanlarında farklılaşma olduğu tespit edilmiştir.

Apgan (2018)'in yaptığı çalışmada gelişimsel yetersizliği olan 48-72 aylık çocukların ebeveynlerinin aile yaşam kalitesi düzeyi çocuk, anne ve baba ilişkisi açısından incelenmiştir. Kişisel Bilgi Formu, Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği, Çocuk Anne-Baba İlişkisi Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaya 382 çocuk ve ebeveyni dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin aile yaşam kalitesi düştükçe anne ve baba ilişkisinin de olumsuz yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Andinç (2018)'in yaptığı çalışmada çoklu yetersizlikten etkilenmiş ve göremeyen çocuğa sahip olan annelerin aile yaşam kalitesi incelenmiştir. Sosyo-Demografik Aile Bilgi Formu, Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği ve Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmaya 62 anne dâhil edilmiştir. Çalışma sonucunda annelerin aile yaşam kalitelerinin orta düzeyde olduğu, en yüksek puanın ölçeğin alt boyutlarından duygusal yeterlikte, en düşük puanın ise finansal yeterlikte olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubunun tespiti, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin yapılan çalışmalar yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Aile yaşam kalitesinin çocuklarda sosyal yalnızlığın bir yordayıcısı olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelindeki araştırmalar, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek ve muhtemel sonuçları saptamayı hedefleyen çalışmalardır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Ayrıca ilişkisel araştırma modeli iki ve daha çok sayıda değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan modellerdir (Karasar, 1999). Araştırmada çocuklarda sosyal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile yaşam kalitesi arasındaki ilişki saptanmaya çalışıldığı için ilişkisel tarama modelinin kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukları oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulması için Antalya Valiliğinden gerekli izinler alınmıştır. Alınan izin kapsamında ilkökul bünyesindeki anasınıfı öğretmenleri ile görüşülmüştür. Anasınıfı öğretmenleri aracılığıyla 5-6 yaş grubu çocuklarının ebeveynlerine yönelik bir toplantı düzenlenmiştir. Düzenlenen toplantıya katılım gösteren 250 ebeveyne araştırmanın amacı açıklanmıştır. Çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 194 ebeveyn ve onların çocukları örneklem grubuna dâhil edilmiştir. Örneklem grubuna ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 3.2.1. Aileye İlişkin Sosyo-Demografik Özellikler

Aileye İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler	Frekans	Yüzde
Anne öğrenim durumu		
İlkokul- Ortaokul	111	57,2
Lise ve üzeri	83	42,8
Baba öğrenim durumu		
İlkokul- Ortaokul	101	54,1
Lise ve üzeri	93	47,4
Anne yaş		
25 – 30 yaş	88	45,4
31 – 35 yaş	63	32,5
36 yaş ve üzeri	43	22,1
Baba yaş		
31 – 35 yaş	194	100
40 yaş ve üzeri		
Anne çalışma durumu		
Çalışıyor	50	25,8
Çalışmıyor	144	74,2
En uzun yaşanılan yer		
Kır	41	21,1
İlçe-Kasaba	153	78,9
Aile yapısı		
Çekirdek	179	92,3
Geniş	12	6,2
Tek ebeveyn	3	1,5
Ailenin ortalama geliri		
1000 tl az	16	8,2
1000 – 2000 tl arası	88	45,4
2000 – 3000 tl arası	65	33,5
3000 tl ve üzeri	25	12,9

Tablo 3.2.1’de ebeveynlere ilişkin demografik özellikler görülmektedir. Katılımcıların belirttiği ifadelerle göre annelerin %57,2’si ilköğretim, %42’8’i lise-üniversite mezunudur. Babaların %52,1’i ilköğretim, %47,4’ü lise-üniversite mezunudur. Annelerin %45.4’ü 25-30 yaş aralığında, %32.5’i 31-35 yaş aralığında ve %22,2’sinin de 36 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Babaların, %100’ünün 30-35 yaşları aralığında olduğu görülmüştür. Annelerin

%25,8'nin çalıştığı, %74,2'sinin herhangi bir işte çalışmadığı belirlenmiştir. Ailelerin %21,1'i yaşamının çoğunu kırsalda, %79,9'nun ilçe ya da kasabada geçirdiği belirlenmiştir. Katılımcıların %92,3'ü çekirdek aile, %6,2'si geniş aile ve %3'ünün de tek ebeveynli aile yapısına sahip olduğu belirlenmiştir. Ailelerin %8,2'sinin aylık gelirinin 1000 TL'den az, %45,4'ünün 1000-2000 TL arası, %33,5'inin 2000-3000 TL arası ve %12,9'unun da 3000 TL'den fazla olduğu belirlenmiştir

Tablo 3.2.2. Çocuklara İlişkin Sosyo-Demografik Özellikler

Çocuğa İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler	Frekans	Yüzde
Doğum sırası		
İlk çocuk	89	45,9
Son çocuk	105	54,1
Kardeş sayısı		
Yok	70	36,1
Var	124	63,9
Cinsiyet		
Kız	106	54,6
Erkek	88	45,4
Okula başlama yaşı		
36 ay öncesi	28	14,4
36 ay sonrası	166	85,6

Tablo 3.2.2.'de çocuklara ilişkin sosyo-demografik özellikler görülmektedir. Çocukların doğum sırasına göre dağılımlarına bakıldığında %45,9 ilk çocuk, %54,1 son çocuk olduğu görülmektedir. Kardeş sayısına göre dağılıma bakıldığında çocukların %36'sının ailede tek çocuk olduğu, %63,9'unun en az bir kardeşi olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya dâhil edilen çocukların cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde %45,4'sinin erkek, %54,6'nın kız olduğu görülmektedir. Çocukların okulöncesi eğitime başlama yaşına göre dağılımı incelendiğinde de %14,4'ünün 36 aydan önce okulöncesi eğitimi almaya başladığı, %85,6'nın ise 36 aydan itibaren okulöncesi eğitimi almaya başladığı görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği ile 60-72 Aylık Çocuklar İçin Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği olmak üzere üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formunda aileye ve çocuğa ait sosyo-demografik bilgileri almaya yönelik sorular yer almaktadır. Aileye ait sosyo-demografik bilgiler için anne-baba öğrenim durumu, anne yaş, baba yaş, anne çalışma durumu, en uzun yaşanan yer aile yapısı, ailenin ortalama gelir durumuna ilişkin sorular; çocuğa ait sosyo-demografik bilgiler için de doğum sırası, kardeş sayısı, cinsiyet, okula başlama yaşı, çocuğun yaşına ilişkin bilgileri almayı amaçlayan sorular yer almaktadır (Ek 1).

3.3.2. 60-72 Aylık Çocuklar İçin Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği

Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik ölçeğinin orijinali Cassidy ve Asher (1992) tarafından geliştirilmiştir. Yazıcı, Duyan ve Gelbal (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan ve geçerlilik, güvenilirlik çalışması yapılan Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği, 5-6 yaş arasındaki çocukların sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizliğini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçekte toplamda 23 madde bulunmaktadır. Ölçekte yer alan 2, 5, 7, 11, 13, 15, 19, 22. maddeleri çocukların hobilerini ve ilgilerini belirlemeye yardımcı olan “dolgu=filler sorusu olup, bu maddelere verilen cevaplar yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik düzeyini belirlemede değerlendirme dışında tutulmaktadır. Ölçekte yer alan 1, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 23 elde edilen puanların toplamı çocukların yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Üçlü liket tipinde olan ölçek maddelerinden 1, 3, 4, 8, 10, 14, 16, 18, 21 ve 23. maddeler Evet=1, Bazen=2 ve Hayır=3 şeklinde puanlanırken, 6, 9, 12, 17 ve 20. maddeleri Evet=3, Bazen=2 ve Hayır=1 şeklinde tersten puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 15 ile 45 arasında değişmektedir. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı 0,76, güvenilirlik katsayısı ise 0, 85’dir (Yazıcı, Duyan ve Gelbal, 2013). Araştırmanın bağımlı değişkeni olarak ele alınan yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik ölçeğinden alınan puan sürekli değişkendir. Bu çalışmada Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı 0,77 olarak bulunmuştur. Ölçek toplamından elde edilen puanların yüksek olması çocuklarda yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizliğin yüksek olduğunu, toplam puanların

düşük olması ise yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik düzeyinin düşük olduğu anlamına gelmektedir. Çalışmanın bütününde anlam karmaşasını önlemek adına bu bölümden itibaren Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik ölçeğinden elde edilen sonuçlar bazı bölümlerde sosyal yalnızlık bazı bölümlerde ise sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizlik olarak ifade edilecektir.

3.3.3. Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği

Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinin orijinali Kansas Üniversitesi Beach Aile ve Yetersizlik Merkezi (2006) tarafından geliştirilmiştir. Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinin Türkçe uyarlanma, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Meral (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Gelişimsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ailelerin aile yaşam kalitelerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek, son 4 maddesi çıkartılarak normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitelerini belirlemek için de kullanılmaktadır. Orijinalinde ölçek aile etkileşim kalitesi, ebeveynlik kalitesi, duygusal yeterlik kalitesi, finansal/fiziksel/materyal yeterlik kalitesi ve yetersizliğe ilişkin destek kalitesi şeklinde beş alt boyuttan ve toplamda 25 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışmada örneklem grubu, normal gelişim gösteren çocukları kapsadığı için ölçeğin aile etkileşimi, ebeveynlik, duygusal yeterlik, finansal/fiziksel/materyal yeterlik kalitesi boyutlarını içeren toplam 21 maddeden elde edilen veriler değerlendirmeye dâhil edilmiştir. Beşli derecelendirme şeklinde puanlanan ölçekten normal gelişim gösteren çocukların ailelerine uygulandığında alınabilecek en yüksek puan 105, en düşük puan ise 21'dir. Alt boyutlardan alınabilecek puanla ise aile etkileşimi kalitesi boyutundan en düşük 6, en yüksek 30 puandır. Ebeveynlik kalitesi alt boyutundan alınabilecek en düşük 6, en yüksek 30 puandır. Duygusal yeterlik kalitesi alt boyutundan alınabilecek en düşük 4, en yüksek 20 puandır. Finansal/Fiziksel/Materyal yeterlik kalitesialt boyutundan alınabilecek en düşük 5, en yüksek 25 puandır. Ölçeğin genelinden ve alt boyutlarının her birinden alınan yüksek puanlar algılanan aile yaşam kalitesinin yüksek olduğu anlamına gelirken, düşük puanlar algılanan aile yaşam kalitesinin düşük olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin bütünü için iç tutarlılık (α) katsayısı 0,92'dir. Alt boyutlarına göre iç tutarlılık (α) katsayıları sırasıyla, aile etkileşimikalitesi alt boyutunda 0,81, ebeveynlik kalitesi alt boyutunda 0,80, duygusal yeterlik kalitesi alt boyutunda 0,71, finansal/fiziksel//materyal yeterlik kalitesi alt boyutunda 0,81'dir (Meral, 2006). Bu çalışmada Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinin bütünü için Cronbach Alfa katsayısı 0,89; alt boyutların da ise aile etkileşimi kalitesi için 0,80, ebeveynlik kalitesi için 0,78, duygusal yeterlik kalitesi için 0,78, fiziksel/finansal/materyal yeterlik kalitesi için 0,79 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama süreci iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada ebeveynlerden toplanacak veriler için öncelikle çalışmaya katılmayı kabul eden okullarda 5-6 yaş çocuklarının ebeveynlerine yönelik veli toplantıları gerçekleştirilmiştir. Toplantılarda ebeveynlere araştırmanın amacı açıklanmış ve çalışma için ebeveyn onayları alınmıştır. Çalışmaya katılmaya onay veren ebeveynlere veri toplama araçlarından Kişisel Bilgi Formu ve Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği uygulanmıştır.

Veri toplama sürecinin ikinci aşaması çocuklarla gerçekleştirilmiştir. Çocuklardan veri toplamaya başlamadan önce çocuklarla araştırmacı arasında karşılıklı güven oluşturmak amacıyla araştırmacı iki hafta süreyle çocuklarla birlikte sınıf ortamına katılım göstermiştir. Araştırmacı tarafından her bir çocukla bireysel görüşmeler yapılarak Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği uygulanmıştır. Çocukların dış uyarıcılardan etkilenmemesi için görüşmelere araştırmacı ve çocuk dışında herhangi biri dâhil edilmemiştir. Görüşme sırasında her çocuğa sohbet niteliğinde uygulamayla ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Çocuklardan ne istendiği açıklanmıştır. Ardından ölçek uygulamalarına geçilmiştir. Çocukların ölçek maddelerine verdiği cevaplara ilişkin çocuklara herhangi bir yorum ya da müdahalede bulunulmamıştır. Çocukların her bir ölçek maddesine verdiği cevaplar araştırmacı tarafından objektif olarak forma aktarılmıştır. Yapılan her bir görüşme yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür. Ölçeğin uygulama aşamasında sıkılma, dikkat dağınıklığı ve cevap vermek istemede isteksiz davranışlar sergileyen çocuklar, çalışma kapsamının dışında bırakılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Ebeveyn ve çocuklara ilişkin sosyo-demografik değişkenlerin değerlendirilmesinde ortalama, frekans yüzde gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS24 istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği ve Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinden elde edilen veriler analiz için hazırlık aşamasına tabi tutulmuştur. Hazırlık aşamasında öncelikle kayıp değerler incelenmiştir. Kayıp veriler analizden çıkarılmıştır. Daha sonra elde edilen verilerin tek yönlü uç değerleri incelenmiştir. Tek yönlü uç değerlerin belirlenebilmesi için standartize edilmiş “z” puanlarına bakılmıştır. Z puan aralığının -3 ve +3 puan aralığında olması gerekmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). Standartize edilmiş “z” puanlarında -3 ve +3 puan aralığı dışında kalan veriler araştırmadaki veri setinden çıkarılmıştır.

Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği toplamından ve Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinin toplamı ve dört alt boyutundan elde edilen puanların normallik varsayımı için basıklık ve çarpıklık ve değerleri incelenmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin ± 2 arasında olduğu belirlenmiştir. Bu değerlerin ± 2 arasında kalması durumunda dağılımın normal olduğu (George ve Mallery, 2016) kabul edilerek parametrik testlerden pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı, regrasyon, anova ve t testi uygulanmıştır. Bağımlı değişkenin diğer açıklayıcı değişkenlerden nasıl etkilendiğini ve neden-sonuç ilişkilerini belirlemek için araştırmanın amacı doğrultusunda çocuklarda sosyal yalnızlık ve aile yaşam kalitesi arasındaki ilişki ve bu ilişkinin yordanmasında pearson korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analiz yöntemi uygulanmıştır. Yine araştırmanın amacı doğrultusunda sürekli değişkene ait ortalama puanların karşılaştırılması için anne yaş değişkeni analizinde anova; anne-baba öğrenim durumu, anne çalışma durumu ve çocuğun cinsiyeti, doğum sırası kardeşe sahip olma durumu gibi değişkenlerin analizinde de t testi analizi uygulanmıştır. Gruplar arası farklılıklarda anlamlılık düzeyi olarak .05 kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde bir önceki bölümde betimlenen analizler sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Çalışma bulguları, çocuklarda sosyal yalnızlık ve sosyo-demografik değişkenlere göre sosyal yalnızlık düzeyinde farklılık olup olmadığı, aile yaşam kalitesi ve sosyo-demografik değişkenlere göre aile yaşam kalitesinde bir farklılık olup olmadığı ve çocuklarda sosyal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile yaşam kalitesi şeklinde üç farklı başlık altında aşağıda betimlenmiştir.

4.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlık ve Memnuniyetsizliğe İlişkin Bulgular

Bu başlık altında araştırmanın alt problemlerinden “Çocuklarda sosyal yalnızlık düzeyi nedir? Çocuklarda sosyal yalnızlık düzeyi, anne-babanın öğrenim durumu, annenin yaşı, çalışma durumu ve çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, kardeşe sahip olma durumu gibi sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorularına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Araştırmanın birinci alt problemi çerçevesinde çocukların sosyal yalnızlık genel düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan ortalama ve standart sapma analizlerinden elde edilen bulgular Tablo 4.1.1. sunulmuştur.

4.1.1. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Elde Edilen Ortalama ve Standart Sapma Değerlerine İlişkin Sonuçlar

Ölçek	n	Min. Max Puanlar	$\bar{x}$	ss
Sosyal Yalnızlık ve Memnuniyetsizlik Ölçeği	194	15-45	35,23	3,578

Tablo 4.1.1’de Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden alınan puanlara ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır. Çocukların sosyal yalnızlık ortalama puanlarının $\bar{x}=35,23$ olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, çalışmaya dâhil edilen çocuklarda sosyal yalnızlık eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemi çerçevesinde çocuklarda sosyal yalnızlığın bazı sosyo-demografik özelliklere göre (annenin-babanın öğrenim düzeyi, annenin yaşı, annenin çalışma durumu, aile yapısı; çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, kardeş durumu) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan analizlerden elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Çocuklarda yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik ölçeği puanlarının anne öğrenim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 4.1.2.'de sunulmuştur.

4.1.2. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Öğrenim Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları

Anne Öğrenim	n	$\bar{x}$	ss	t	p
İlkokul-Ortaokul	50	35.64	2,69	.936	,351*
Lise ve üzeri	144	35.09	3,86		

*p > .05

Tablo 4.1.2. incelendiğinde çocukların sosyal yalnızlığı ile anne öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($t_{(194)}=.936$, $p > .05$) tespit edilmiştir.

Baba öğrenim durumuna göre çocuklarda yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik ölçeği puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 4.1.3.'de sunulmuştur.

Tablo 4.1.3. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Baba Öğrenim Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları

Baba Öğrenim	n	$\bar{x}$	ss	t	p
İlkokul-Ortaokul	101	35,30	3,89	,387	,699*
Lise ve üzeri	92	35.10	3,18		

*p > .05

Tablo 4.1.3. incelendiğinde çocukların sosyal yalnızlığı ile baba öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($t_{(193)}=.387$, $p > .05$) tespit edilmiştir.

Anne yaş değişkenine göre çocuklarda yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik ölçeği puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan anova testi analiz sonuçları Tablo 4.1.4.'de sunulmuştur

Tablo 4.1.4. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Yaş Değişkenine İlişkin Analiz Sonuçları

Anne Yaş	n	$\bar{x}$	ss	Var. Kay.	Kare. Top.	Kare. Ort	F	p
25-30 yaş arası	88	34,97	4,061	G.arası	45,387	22,693		
31-35 yaş arası	63	35,92	3,065	G.içi	2425,175	12,697	1,787	,170*
36 yaş ve üzeri	43	34,77	3,116	Toplam	2470,562			

*p > .05

Tablo 4.1.4. incelendiğinde çocukların sosyal yalnızlığıyla anne yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı ($F_{(3)}=1,787$, $p>.05$) tespit edilmiştir.

Çocuklarda yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik ölçeği puanlarının anne çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 4.1.5.'de sunulmuştur.

Tablo 4.1.5. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Çalışma Durumuna İlişkin Analiz Sonuçları

Anne Çalışma	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Çalışıyor	50	35.64	2,694		
Çalışmıyor	144	35.09	3,864	.936	,351*

*p> .05

Tablo 4.1.5. incelendiğinde çocukların sosyal yalnızlığıyla anne çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($t_{(194)}=936$, $p >.05$) tespit edilmiştir.

Çocuğun doğum sırasına göre sosyal yalnızlığın farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 4.1.6.'da sunulmuştur.

Tablo 4.1.6. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Çocuğun Doğum Sırasına İlişkin Analiz Sonuçları

Doğum sırası	n	$\bar{x}$	ss	t	p
İlk çocuk	89	35,01	3,836		
Son çocuk	105	35,42	3,351	-,790	-,408*

*p> .05

Tablo 4.1.6. Çocukların sosyal yalnızlığıyla doğum sırası değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($t_{(194)}=-,790$, $p >.05$) tespit edilmiştir.

Çocuklarda yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik ölçeği puanlarının çocuğun kardeş durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 4.1.7.'da sunulmuştur.

Tablo 4.1.7. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Çocuğun Kardeş Duruma İlişkin Analiz Sonuçları

Kardeş durumu	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Kardeşi yok	70	34,97	3,814		
Kardeşi var	124	35,38	3,444	-,761	,447*

*p> .05

Tablo 4.1.7. incelendiğinde çocukların sosyal yalnızlığında kardeş durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı ($t_{(194)}=-,761$, $p>.05$) tespit edilmiştir.

Cinsiyet değişkenine göre çocuklarda sosyal yalnızlığın farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 4.1.8.'da sunulmuştur.

Tablo 4.1.8. Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeğinden Alınan Puanların Çocuğun Cinsiyetine İlişkin Analizi Sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Kız	106	35.16	3,47		
Erkek	88	35.32	3,72	-,305	,761*

*p> .05

Tablo 4.1.8. incelendiğinde çocukların sosyal yalnızlığında çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık olmadığı ($t_{(194)}=-,305$, $p >.05$) tespit edilmiştir.

4.2. Aile Yaşam Kalitesine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında araştırma alt problemlerinden “Aile yaşam kalitesi genel düzeyi nedir? Aile yaşam kalitesi sosyo-demografik özelliklere göre (anne-baba öğrenim durumu ve anne çalışma durumu) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorularına ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır.

Araştırmanın üçüncü alt problemi çerçevesinde ailelerin yaşam kalitesi genel düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan ortalama ve standart sapma analizlerinden elde edilen bulgular Tablo 4.2.1. sunulmuştur.

4.2.1. Araştırma Kapsamında Kullanılan Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinden Elde Edilen Ortalama ve Standart Sapma Değerlerine İlişkin Sonuçlar

Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği Alt Boyutları	n	Alnabilecek		
		Min. Max	$\bar{x}$	ss
		Puanlar		
• <i>Aile Etkileşim Kalitesi</i>	194	6-30	27,05	2,86
• <i>Ebeveynlik Kalitesi</i>	194	6-30	27,28	3,16
• <i>Duygusal Yeterlik Kalitesi</i>	194	4-20	16,01	2,77
• <i>Finansal/ Fiziksel/ Materyal Yeterlik Kalitesi</i>	194	5-25	21,14	3,42
Aile Yaşam Kalitesi Toplam	194	21-105	103,27	12,593

Tablo 4.2.1.'de ebeveynlerin aile yaşam kalitesi puanları görülmektedir. Ebeveynlerin aile yaşam kalitesi ölçeğinin toplamından aldıkları ortalama puanları $\bar{x}=103,27$ 'dir. *Aile etkileşimi* kalitesi alt boyutu ortalama puanı $\bar{x}=27$, ebeveynlik kalitesi alt boyutu ortalama puanı $\bar{x}=27,28$, duygusal yeterlik kalitesi alt boyutu ortalama puanı $\bar{x}=16,01$ ve finansal/fiziksel/materyal yeterlik kalitesi alt boyutu ortalama puanı $\bar{x}=21,14$ 'dür. Bu bulgu, çalışmaya dâhil edilen ebeveynlerin aile yaşam kalitesine ilişkin algılarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi çerçevesinde, ebeveynlerin aile yaşam kalitesinin anne-baba öğrenim durumu ve anne çalışma durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 4.2.2. ve Tablo 4.2.4. arasında sunulmuştur.

Tablo 4.2.2. Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Öğrenim Durumuna Göre t Testi Analiz Sonuçları

Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği Alt Boyutları	Gruplar	n	$\bar{x}$	ss	t	p
<i>Aile Etkileşim Kalitesi</i>	İlkokul-Ortaokul	111	26,92	3,62	-1,896	,046*
	Lise ve üzeri	83	27,78	2,34		
<i>Ebeveynlik Kalitesi</i>	İlkokul-Ortaokul	111	26,66	3,19	-2,218	,028*
	Lise ve üzeri	83	27,58	2,25		
<i>Duyusal Yeterlik Kalitesi</i>	İlkokul-Ortaokul	111	15,82	3,02	-1,107	,270
	Lise ve üzeri	83	16,26	2,40		
<i>Finansal/ Fiziksel/ Materyal Yeterlik Kalitesi</i>	İlkokul-Ortaokul	11	20,82	3,45	-1,557	,121
	Lise ve üzeri	83	21,59	3,36		
<i>Aile Yaşam Kalitesi Toplam</i>	İlkokul-Ortaokul	111	103,03	14,06	-,308	,759
	Lise ve üzeri	83	103,59	10,38		

*p< .05

Tablo 4.2.2’de aile yaşam kalitesi ölçeğinden alınan puanların anne öğrenim durumu değişkenine ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır. Sonuçlar incelendiğinde aile yaşam kalitesi ebeveynlik kalitesi alt boyutu ($t_{(194)}=-2,218$, $p<.05$) ve aile etkileşimi kalitesi alt boyutu ($t_{(194)}= -1,896$, $p<.05$) puanlarının anne öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farkın lise ve üzerinde öğrenime sahip anneler lehine olduğu, tespit edilmiştir. Bu bulgu, annelerde öğrenim seviyesi arttıkça aile yaşam kalitesi alt boyutlarından özellikle ebeveynlik kalitesi ve aile etkileşim kalitesinin de artmakta olduğunu göstermektedir.

Aile yaşam kalitesinin baba öğrenim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 4.2.3.’de sunulmuştur.

Tablo 4.2.3. Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinden Alınan Puanların Baba Öğrenim Durumuna Göre t Testi Analiz Sonuçları

Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği Alt Boyutları	Gruplar	n	$\bar{x}$	ss	t	p
<i>Aile Etkileşim Kalitesi</i>	İlkokul-Ortaokul	101	26,78	3,54	-2,290	,023*
	Lise ve üzeri	92	27,81	2,591		
<i>Ebeveynlik Kalitesi</i>	İlkokul-Ortaokul	101	26,72	2,96	-1,653	,100
	Lise ve üzeri	92	27,40	2,72		
<i>Duygusal Yeterlik Kalitesi</i>	İlkokul-Ortaokul	101	15,55	2,93	-2,582	,011*
	Lise ve üzeri	92	16,56	2,45		
<i>Finansal/ Fiziksel/ Materyal Yeterlik Kalitesi</i>	İlkokul-Ortaokul	101	20,82	3,35	-1,543	,124
	Lise ve üzeri	92	21,57	3,42		
<i>Aile Yaşam Kalitesi Toplam</i>	İlkokul-Ortaokul	101	101,78	13,33	-1,815	,071
	Lise ve üzeri	92	105,05	11,53		

*p< .05

Tablo 4.2.3’de aile yaşam kalitesi ölçeğinden alınan puanların baba öğrenim durumuna ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır. Sonuçlar incelendiğinde, aile yaşam kalitesi alt boyutlarından aile etkileşimi kalitesi boyutu ($t_{(193)}=-2,290$, $p<.05$) ve duygusal yeterlik kalitesi boyutu ($t_{(193)}=-2,582$, $p<.05$) puanlarının baba öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Lise ve üzeri öğrenime sahip babaların, aile yaşam kalitesi alt boyutlarından aile etkileşimi kalitesi ve duygusal yeterlik kalitesi puanlarının İlkokul-Ortaokul öğrenimine sahip olan babalardan daha yüksektir. Bu bulgu, babalarda öğrenim seviyesi arttıkça aile etkileşimi kalitesi ve duygusal yeterlik kalitesinin arttığını göstermektedir.

Aile yaşam kalitesi puanlarının anne çalışma durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 4.2.4.’de sunulmuştur.

Tablo 4.2.4. Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinden Alınan Puanların Anne Çalışma Durumuna Göre t Testi Analiz Sonuçları

Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği Alt Boyutları	Gruplar	n	$\bar{x}$	ss	t	p
<i>Aile Etkileşim Kalitesi</i>	Çalışıyor	50	27,56	2,40	,703	,483
	Çalışmıyor	144	27,19	3,38		
<i>Ebeveynlik Kalitesi</i>	Çalışıyor	50	27,62	2,13	1,622	,106
	Çalışmıyor	144	26,86	3,05		
<i>Duygusal Yeterlik Kalitesi</i>	Çalışıyor	50	16,12	2,21	,324	,746
	Çalışmıyor	144	15,97	2,94		
<i>Finansal/ Fiziksel/ Materyal Yeterlik Kalitesi</i>	Çalışıyor	50	22,42	2,30	3,113	,002*
	Çalışmıyor	144	20,70	3,63		
<i>Aile Yaşam Kalitesi Toplam</i>	Çalışıyor	50	104,52	9,507	,815	,416
	Çalışmıyor	144	102,83	13,503		

*p< .05

Tablo 4.2.4'de aile yaşam kalitesi ölçeğinden alınan puanların annenin çalışma durumuna ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır. Anne çalışma durumuna göre t testi sonuçları incelendiğinde aile yaşam kalitesinin finansal/ fiziksel/ materyal yeterlik kalitesi ($t_{(192)}=3,113$ $p<.05$) puanlarının çalışan anneler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu bulgu, çalışan annelerin aile yaşam kalitesi alt boyutlarından finansal/fiziksel/materyal yeterlik kalitesine ilişkin algılarının çalışmayan annelere nazaran daha yüksek olduğunu göstermektedir.

4.3. Çocuklarda Sosyal Yalnızlığın Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın temel sorusu çerçevesinde aile yaşam kalitesinin çocuklarda sosyal yalnızlığı tespit etmek amacıyla yapılan standart çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 4.3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.3.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlığın Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Sh	β	t	p	İkili r	Kısmi R
Sosyal Yalnızlık							
<i>Aile Yaşam Kalitesi</i> <i>Aile Etkileşim Kalitesi</i>	-,082	,052	-,094	-1,584	,115	-,193	-,115
<i>Aile Yaşam Kalitesi</i> <i>Ebeveynlik Kalitesi</i>	,060	,102	,043	,588	,557	,079	,043
<i>Aile Yaşam Kalitesi</i> <i>Duygusal Yeterlik Kalitesi</i>	-,685	,057	-,662	-12,099	,000	-,679	-,664
<i>Aile Yaşam Kalitesi</i> <i>Finansal-Fiziksel-Materyal Yeterlik Kalitesi</i>	,140	,099	,098	1,405	,162	,070	,042
R=,691	R²=,478		F₍₄₋₁₉₀₎=42,531		p=0,000*		

*p< .05

Tablo 4.3.1.’de yer alan yordayıcı değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde, Aile Yaşam Kalitesi-Duygusal Yeterlik Kalitesinin, çocuklarda sosyal yalnızlık toplam varyansının %48’ini (R=,691; R²=,478; F₍₄₋₁₉₀₎=42,531 p=0,000) açıklamaktadır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin Tablo 4.3.1’de verilen t-testi sonuçları ise Aile Yaşam Kalitesi-Duygusal Yeterlik Kalitesinin (t=-12,099, p<.05) çocuklarda sosyal yalnızlığı negatif yönde anlamlı olarak yordadığı (r=-,679; p=0,000) görülmektedir. Bununla birlikte Aile Yaşam Kalitesi-Aile Etkileşimi Kalitesi (t=-1,584, p>.05), Aile Yaşam Kalitesi-Ebeveynlik Kalitesi (t=,588, p>.05) ve Aile Yaşam Kalitesi-Finansal/Fiziksel/Materyal Kalitesinin (t=1,405, p>.05) çocuklarda sosyal yalnızlığı anlamlı olarak yordamadığı bulgusu elde edilmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre, çocuklarda sosyal yalnızlığın anlamlı yordayıcılarının görece önem sırasının; Aile Yaşam Kalitesi-Duygusal Yeterlik Kalitesi (β =-,662), Aile Yaşam Kalitesi-Finansal/Fiziksel/Materyal Kalitesi (β =,098), Aile Yaşam Kalitesi-Aile Etkileşim Kalitesi (β =-,094) ve Aile Yaşam Kalitesi-Ebeveynlik Kalitesi (β ,043) olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Çocuklarda sosyal yalnızlık ve aile yaşam kalitesinin incelendiği bu çalışmada üç farklı konu üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisi, çocuklarda sosyal yalnızlık ve sosyo-demografik değişkenlere göre çocukların sosyal yalnızlık düzeyinde farklılık olup olmadığı; ikincisi aile yaşam kalitesi ve sosyo-demografik değişkenlere göre ebeveynlerin aile yaşam kalitesinde bir farklılık olup olmadığı; üçüncüsü ise çocuklarda sosyal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile yaşam kalitesidir. Çalışmanın bu bölümünde bir önceki bölümde betimlenen bulgular ışığında elde edilen sonuçlara ilişkin tartışma yer almaktadır.

5.1.1. Çocuklarda Sosyal Yalnızlığa İlişkin Sonuçlar

Araştırmada odaklanılan noktalardan ilki çocukların sosyal yalnızlık düzeyidir. Bu başlık altında üzerinde durulan nokta çocukların sosyal yalnızlık düzeyi ve sosyal yalnızlık düzeyinin sosyo-demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğidir.

Çalışmada örnekleme dâhil edilen 5-6 yaş grubu çocuklarının sosyal yalnızlığının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bülgür (2018) tarafından yapılan çalışmada 5-6 yaş çocuklarında orta düzeyde sosyal yalnızlık olduğu görülmüştür. Şahin (2019) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde sonuçlara ulaşılmıştır. Coplan, Closson ve Arbeau (2007) tarafından yapılan çalışmada 5-6 yaş çocuklarının yalnızlık eğiliminin olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmalar ışığında araştırma bulgularının alanyazındaki çalışmalarla tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Sosyal yalnızlık, akranlarıyla kurulan etkileşimlerdeki deneyimlerden memnuniyetsizlikten kaynaklanan öznel bir durumdur. Özellikle erken çocukluk döneminde çocukların akranlarıyla kurduğu olumsuz ilişkiler, çocuklar üzerinde olumsuz etkilere neden olup yalnızlık hissini arttırmakta ve daha çok içine kapanmış kişiler haline gelmelerine neden olmaktadır. Ayrıca kendini sosyal ortamdan uzaklaştıran çocuğun, sosyal ilişkileri zayıflatarak olumsuz benlik algısı geliştirmesine neden olabilmektedir (Bülgür, 2018). Araştırmalarda çocuklarda görülen bu tür sosyal memnuniyetsizliklerin, toplumdan uzaklaşma, sosyal ilişkilerden dışlanma gibi bir takım sorunları beraberinde getirebileceğine dair görüşler vardır (Coplan, Closson ve Arbeau 2007). Bu görüşlere ek olarak alanyazında

karşılaşılan araştırmalarda, özellikle erken çocukluk yıllarında yaşanan sosyal uyumsuzluğun, sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizliği artırabileceği, çocukların sosyalleşmesi açısından risk oluşturabileceği ya da yaşamın ileriki yıllarında sosyal yalnızlığın oluşmasına neden olabileceğine vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir (Ladd ve Troop-Gordon, 2003).

Araştırmada çocukların sosyal yalnızlığına ilişkin incelenen sosyo-demografik değişkenlerden ilki anne öğrenim durumudur. Çalışmadan elde edilen sonuç, çocuklarda sosyal yalnızlığın anne öğrenim durumuna göre değişmediği yönündedir. Alinyazında yapılan çalışma sonuçlarında anne öğrenim durumunun çocuklarda sergilenen sosyal yalnızlık algısında farklılık oluşturmadığı yönündedir. Örneğin, Bülgür (2018) ve Şahin (2019)'in çalışmalarında da 5-6 yaş çocuklarının sosyal yalnızlığında anne öğrenim durumunun anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Olcay (2008) tarafından okulöncesi çocuklarla yapılan çalışmada da annenin öğrenim durumunun çocukların sosyal etkileşim, sosyal geri çekilme, anti sosyal davranışları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Seven (2007) tarafından yapılan çalışmada, annenin öğrenim durumunun 6 yaş çocuklarının sosyal içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçların araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği dolayısı ile araştırmadan elde edilen bu sonucun da alanyazındaki çalışmalarla tutarlılık gösterdiği sonucuna varılabilir.

Araştırmada incelenen sosyo-demografik değişkenlerden ikincisi baba öğrenim durumudur. Anne öğrenim durumunda olduğu gibi baba öğrenim durumunun çocukların sosyal yalnızlığında anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada olduğu gibi Karaca ve vd. (2011), Şahin, (2019), Şahin, Kıralp ve Serin (2017), Baran, Baran ve Maskan (2015), Uruk ve Demir (2003)'in çalışmalarında da babanın öğrenim durumunun çocukların sosyal yalnızlığında anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçların araştırma sonucuyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada çocukların sosyal yalnızlığına ilişkin incelenen sosyo-demografik değişkenlerden üçüncüsü anne yaşıdır. Çalışmada ulaşılan sonuç çocuklarda sosyal yalnızlığın anne yaş durumuna göre değişmediği yönündedir. Bu bulguya dayanarak anne yaşının çocuklarda görülen sosyal yalnızlık üzerinde belirleyici bir unsur olmadığı söylenebilir. Ancak Şahin (2019) tarafından yapılan çalışmada daha genç yaşta olan annelerin çocuklarında sosyal yalnızlığın olmadığı ancak anne yaşı arttıkça çocuklarda yalnızlık eğiliminin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bundan farklı olarak Görgü (2015), Özdemir (2012) ve Dervişoğlu

(2007) tarafından yapılan çalışmalarda çocuklarda sosyal memnuniyet düzeyinin anne yaşı arttıkça düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada çocukların sosyal yalnızlığına ilişkin incelenen sosyo-demografik değişkenlerden dördüncüsü anne çalışma durumudur. Çalışmada ulaşılan sonuç, çocuklarda sosyal yalnızlığın anne çalışma durumuna göre değişmediği yönündedir. Alanyazın incelendiğinde çocuklarda sergilenen sosyal-duygusal davranışların anne çalışma durumuna göre farklılaşmadığı yönündedir. Görgü (2015) okulöncesi çocuklarda sosyal beceri ve akran etkileşimini incelediği çalışmada, anne çalışma durumuna göre çocukların sosyal becerilerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Aydın ve Tuncer (1978), Yeşilyaprak (1989) tarafından yapılan çalışmalarda da okulöncesi çocukların sosyal-duygusal sorunların da anne çalışma durumuna göre farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. Olcay (2008) tarafından yapılan çalışmada da çocukların sosyal etkileşim, anti sosyal davranış, sosyal geri çekilme puanlarında annenin çalışma duruma göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalar ışığında araştırma bulgularının alanyazındaki çalışmalarla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Dünyaya gelen bebeğin nefes alıp veren bir canlıdan sosyal bir birey olmasına kadar geçen sürede belirleyici olan en önemli faktör ailedir. Ailenin en önemli ve belirleyici özelliği de aile üyeleri arasında gerçekleşen sosyal iletişim ve etkileşimdir (Acat, 2013). Çocuk ilk sosyal deneyimlerini annesi ile yaşamaktadır. Pek çok araştırmada, çocukların erken çocukluk döneminde özellikle annenin çocukla kurduğu etkileşimsel davranışların, çocukların sosyal gelişimi ile doğrudan ilişkisi olduğu hem kuramsal hem de uygulama açısından ortaya konmuştur. Özellikle ebeveynlerin çocuklarına yönelik duyarlı olma, yanıtlayıcı olma, yönlendirici olma, etkileşimde sıcak olma ve keyif alma gibi ebeveyn davranışları çocukların sosyal gelişimi açısından oldukça önemlidir (Mahoney, Kim ve Lin, 2007). Çalışmaya dâhil olan annelerin çalışma yaşamında ya da ev ortamında da olsa çocuklarıyla etkileşimleri arasında farklılık olmamış olabileceği söylenebilir.

Araştırmada çocukların sosyal yalnızlığına ilişkin incelenen sosyo-demografik değişkenlerden beşincisi çocuğun doğum sırası değişkenidir. Çalışmada ulaşılan sonuç, çocuklarda sosyal yalnızlığın doğum sırasına göre değişmediği yönündedir. Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde de bu bulgu ile paralellik gösteren sonuçlara ulaşılmış olduğu görülmektedir. Örneğin Seven (2007)'in altı yaş çocuklarıyla yaptığı çalışmada, çocukların sosyal davranış sorunlarının doğum sırasına göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı

belirlenmiştir. Diener ve Kim (2004)'in okulöncesi çocuklarla yaptığı çalışmada da doğum sırasının çocukların sosyal yetkinliği üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Güngören (2011)'in çalışmasında 5-6 yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerinde de doğum sırasına göre bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmalar araştırmadan elde sonuçla benzerlik gösterdiği vebu sonucun alanyazındaki çalışmalarla tutarlılık gösterdiği düşünülebilir.

Araştırmada çocukların sosyal yalnızlığına ilişkin incelenen sosyo-demografik değişkenlerden altıncısı kardeşe sahip olma durumudur. Çalışmadan ulaşılan sonuç, çocuklarda sosyal yalnızlığın kardeşe sahip olma durumuna göre farklılaşmadığı yönündedir. Alanyazında yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Örneğin, Kanlıkılınçer (2005), Olcay (2008), Orçan ve Deniz (2006), Güngören (2011) ve Atılgan (2001) tarafından yapılan çalışmalarda kardeş sayısına göre çocuklarının sosyal-duygusal davranışlarında, sosyal etkileşim, anti sosyal davranış, sosyal geri çekilme puanlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalar ışığında kardeşe sahip olma durumu ile çocukların sosyal yalnızlığı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bilgisinin araştırma bulgularını desteklediği ve araştırma bulgularının bu çalışmalarla tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Ancak Yazıcı (2016)'nın çalışmasında kardeşi olmayan 5-6 yaş çocuklarının kardeşi olan 5-6 yaş çocuklarına göre sosyal yalnızlık eğiliminin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yazıcı, çalışmasında oyunlar aracılığıyla sosyal becerilerini geliştiren çocuklar için kardeşlerin, oyun arkadaşı görevini üstelenerek kendine güven duyma, rekabet, işbirliği, paylaşma, oyun kurma ve sosyal sorunlara çözüm üretme gibi becerilerde deneyim edinmesine ortam oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada örnekleme dâhil edilen çocuklar kent merkezinde değil bir ilçede yaşamaktadır. Sosyo-kültürel ortam gereği bu çocuklar okul dışındaki zamanlarda da akranlarıyla bir arada bulunma olanağına sahiptirler. Ekolojik kuramda da belirtildiği gibi çocukların mikro sistemde bulunan yakın çevre ile olan etkileşimleri tüm gelişim sürecinde etkilidir. Çalışmaya dâhil edilen çocuklar sosyal ortamları gereği aynı mahallede yaşamaktadır. Çocukların paylaşma, işbirliği, yardımlaşma gibi becerileri üzerinde mikro sistemde yer alan mahalle ortamındaki etkileşimleri aracılığıyla kazanmış olabilir. Çalışmadan elde edilen sonuçta, çocukların mikro sistemden yer alan mahalle ortamındaki arkadaş etkileşimlerini, sosyal paylaşımlarını okul ortamında da devam ettirmelerinden kayanklanmış olabilirler.

Araştırmada çocukların sosyal yalnızlığına ilişkin incelenen sosyo-demografik değişkenlerden yedincisi cinsiyet değişkenidir. Çalışmadan ulaşılan sonuç, çocuklarda sosyal yalnızlığın cinsiyete göre farklılaşmadığı yönündedir. Alanyazın incelendiğinde cinsiyetin çocukların sosyal yalnızlığında farklılaşma oluşturmadığı yönündedir. Baran (2005)'in çalışmasında çocuklarda görülen sosyal yalnızlık eğiliminde cinsiyetin etkili bir değişken olmadığı ifade edilmektedir. Bezner şekilde Diener ve Kim (2004)' in, yaptığı çalışmada da çocuklarda görülen sosyal izolasyon davranışlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularının bu çalışma bulgularıyla benzerlik gösterdiği söylenilebilir.

5.1.2. Ailenin Yaşam Kalitesine İlişkin Sonuçlar

Araştırmada odaklanılan noktalardan ikincisi ailelerin aile yaşam kalitesidir. Çalışmanın sonucunda örnekleme dâhil olan ebeveynlerin aile yaşam kalitesinin oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şirin (2014), Andiç (2018), Özyurt (2011) ve Zuna (2009) tarafından yapılan çalışmalarda da normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan ailelerin aile yaşam kalitesinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Aile yaşam kalitesi, geleceğe ilişkin, umut, beslenme ve barınma gibi temel gereksinimlerin karşılanmasında gerekli olan iş ve finansal yeterlik ya da duygusal beklentilerin karşılanması, aile üyelerinin sağlıklı olmasını yani aile refahını içermektedir. Aile refahını sağlayan ise aile bireylerinin yaşamlarının her döneminde var olmak, ait olmak ve iyi olmakla ilişkilendirilmektedir. Dolayısı ile aileyi oluşturan bireylerin, fiziksel, sosyal, çevresel, psikolojik koşulları, umutları, beklentileri ve bunların deneyimlere dönüştürülmesi yaşam kalitesini oluşturmaktadır. Bütün bunlar da aile üyelerinin aile yaşam kalitesini etkilemektedir (Özmete, 2010). Yaşam kalitesi, yaşam yönetim sisteminin bir çıktısı ve bireylerin yaşam biçimlerinden duydukları tatmine göre belirleneceği düşünüldüğünde bu çalışmaya dâhil edilen ailelerin aile yaşam standardının oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında çalışma grubundaki ebeveynlerin temel ihtiyaçlarının karşılanma sürecinde aile çevresinin olanaklarının olumlu olduğu; mutluluk, talep veya beklentileri karşılama düzeylerinin de oldukça yüksek olduğu yargısına varılabilir. Bu bilgiler ile araştırma bulgularının tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada ailelerin yaşam kalitelerine ilişkin incelenen sosyo-demografik değişkenlerden birincisi anne öğrenim durumudur. Çalışmada lise ve üzeri öğrenim gören annelerin aile yaşam kalitesinde ebeveynlik ve aile etkileşimi kalitelerinin ilköğretim mezunu olanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Lise ve üzeri öğrenime sahip anneler,

kariyer olarak yaşam kalite standardı daha yüksek mesleklerde görev alabilme olasılığı daha yüksek olduğundan, aile ekonomisine ve ailenin sosyal duygusal atmosferine daha çok katkı sağladığı, bu katkının aile yaşam kalitesi algısına yansımış olduğu düşünülebilir. Alpın (2018) tarafından yapılan bir çalışma da annelerde eğitim düzeyi arttıkça aile yaşamında duygusal yeterlikte ve finansal yeterlikte kalitenin artmakta olduğu belirtilmektedir. Boylu ve Terzioğlu (2007), tarafından yapılan çalışmada annenin öğrenim düzeyi arttıkça ailenin finansal yeterliğe ilişkin beklentisinin olumlu yönde artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Arpacı ve Ersoy (2007)'un çalışmalarında ise anne öğrenim seviyesi yükseldikçe aile yaşam kalitesinin yüksek olduğu belirtilerek ailelerin bilinçlendirilmesinde duygusal ve finansal ihtiyaçların karşılanması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Bu çalışmalar ışığında araştırma bulgularının alanyazındaki çalışmalarla tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada ailenin yaşam kalitesine ilişkin incelenen ikinci sosyo-demografik değişken baba öğrenim durumudur. Çalışmada babalarda öğrenim düzeyi arttıkça aile etkileşim kalitesi ve duygusal yeterlik kalitesinin arttığını sonucuna ulaşılmıştır. Boylu ve Terzioğlu (2007)'nin çalışmasında babanın öğrenim arttıkça ailenin finansal yeterlik kalitesine ilişkin algısının arttığı belirtilmektedir.

Bu çalışmada ise baba öğrenim arttıkça aile etkileşimi kalitesi ve duygusal yeterlik kalitesine ilişkin artış olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu araştırmaya dâhil edilen ebeveynlerin aile yaşam kalitesine ilişkin algılarının oldukça yüksek olduğu düşünüldüğünde (Bkz. Tablo 4.2.1.) her iki öğrenim grubundaki babaların da finansal talepleri karşılayacak yeterlikte olduğu düşülebilir.

Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını Geliştirme Vakfı/European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2004), tarafından yapılan çalışmada yaşam kalitesi üzerinde etkili olan en önemli göstergelerden birinin eğitim olduğu ifade edilmektedir. Araştırma bulgularında ulaşılan sonuçlarda bu savı destekler niteliktedir. Örneğin, hem anne hem de baba öğrenim düzeyi arttıkça aile yaşam kalitesine ilişkin algıların daha pozitif olduğu görülmüştür. Eğitim bireylerin kişisel gelişimde, iş sahibi olması ve sahip olunan işin niteliği üzerinde doğrudan etkili olduğu için eğitim düzeyi yüksek olanların daha yüksek gelirli ve nitelikli işe, daha iyi sosyal olanaklara ve dolayısıyla daha yüksek yaşam kalitesine sahip olma olasılıkları yüksek ihtimallidir. Eğitim düzeyi düşük olan bireylerin yaşamlarında işsizlik, kötü çalışma koşulları, düşük ücret, ekonomik yoksunluk, sosyal olanaklardan yararlanamama, sürekli maddi, sosyal ve psikolojik kaygı, yetersiz beslenme gibi sorunlardan

kaynaklı yaşam kalitesinin düşük olma ihtimali vardır (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2004). Yapılan çalışmalar ekonomik koşulların en önemli sağlayıcısı olan finansal olanaklar; bireylerin fiziksel, duygusal, sosyal sağlıkları, iş ve sosyal yaşamdaki başarı ve doyumları, dolayısıyla yaşam kaliteleri üzerinde en önemli gösterge olduğu vurgulanmaktadır (Koçoğlu ve Akın, 2009; Boylu ve Terzioğlu, 2007; Kowaltowski vd., 2006). Yaşam kalitesinin beklenti ve gereksinimlerini karşılayabilme yeteneği olduğu düşünüldüğünde öğretim seviyesi açısından finansal beklentilerde fark olmayan babaların, öğretim seviyesi arttıkça aile içi etkileşimde ailesi ve çocuklarıyla daha bilinçli bir ebeveyn olmaya ilişkin beklentilerini yerine getirebilme yeteneğine sahip oldukları düşünülebilir. Ayrıca kalite algısı, topluma, toplumun kültürel gelişimine, beğeni ve alışkanlıklarına göre değişen bir olgu olduğu düşünüldüğünde, öğrenim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin beklenti ve gereksinimlerini karşılamada farkındalıkları daha yüksek olabilir.

Araştırmada ailenin yaşam kalitesine ilişkin incelenen üçüncü sosyo-demografik değişken anne çalışma durumudur. Araştırmada çalışan annelerde aile yaşam kalitesi-f finansal/fiziksel/materyal yeterlik algısının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arpacı vd. (2007), yaptığı çalışmada çalışan annelerin aile yaşam kalitesinin finansal yeterlik alt boyut puanlarının yüksek olduğu, dolayısıyla da finansal yeterliğinde aile dayanışmasını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Alpgan (2018), tarafından yapılan çalışmada ise çalışan annelerin ile yaşam kalitesi duygusal yeterlik ve fiziksel/f finansal/materyal yeterlik alt boyut puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Bu bulgulara dayanarak çalışan annelerin, aile ekonomisine katkıda bulunması, ailenin taleplerinin karşılanmasını kolaylaştırarak fiziksel, sosyal, çevresel ve psikolojik koşulları, umutları ve beklentilerini deneyimlere dönüştürülmesini daha iyi sağlamış olabilirler.

5.1.3. Çocuklarda Sosyal Yalnızlığın Yordanmasına İlişkin Sonuçlar

Araştırmada Aile Yaşam Kalitesi-Duygusal Yeterlik Kalitesi alt boyutunun çocuklarda sosyal yalnızlık toplam varsyanısının %48'ini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Aile yaşam kalitesi duygusal yeterlik kalitesi alt boyutunun çocuklarda sosyal yalnızlığı negatif yönde anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, aile yaşamında duygusal yeterlik kalitesi düştükçe, çocuklarda sosyal yalnızlık eğiliminin artmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Yılmaz (2001)'da çalışmasında eşler arasında uyum arttıkça, çocuklara gösterilen ilginin arttığı, uyumlu anne baba ilişkisine sahip olan çocukların sosyal

ilişkilerinden memnun olduğuna ilişkin bulguları vurgulamaktadır. Bahçivan ve Gençöz (2005) çalışmasında duygusal olarak destek ve ilgi gören çocukların temel gereksinimleri olan sosyal etkileşimde kendine özgüvenin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmalarda araştırma bulgularını destekler nitelikte görülmektedir.

Bireylerin yaşam kalitesi açısından önemli göstergelerden biri de sosyal çevresi ve bireyin bu sosyal çevredeki etkileşimlerinden aldığı doyumdur. Bu noktada çocukların akranlarıyla sosyal etkileşiminde aile içindeki duygusal doyumlar ve destekler son derece önemlidir. Çünkü çocuğun var olabileceği, ait olabileceği ve kendini gerçekleştirebileceği destekleyici bir aile ortamı, çocuğun yaşam kalitesini etkileyeceğinden bunu aile dışındaki sosyal ortamlara da aktarması muhtemeldir. Özmete (2010) tarafından yapılan çalışmada da aile içi iletişimin kuvvetli olması ile aile yaşam kalitesi ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Aile ortamında duygusal yeterlik ya da duygusal doyum alan çocuk, okul gibi farklı sosyal ortamlarda daha rahat etkileşime girmesini sağlayacak dolayısıyla çocuklar kendilerini sosyal ortamda yalnızlık hissetmelerinin önüne geçilebilecektir.

5.2. Öneriler

- Araştırma farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıdaki ailelerle yapılarak kültürel karşılaştırmalar yapılabilir.
- Aile yaşam kalitesi ve çocuklarda sosyal yalnızlığı ölçen farklı ölçme araçları kullanılabilir.
- Bu araştırmada örneklem grubu sosyo-demografik özellikler açısından (ortalama aylık gelir, eğitim seviyesi, en uzun yaşanan yer) homojen bir yapıya sahiptir. Yapılacak olan başka çalışmalarda örneklem grubu heterojen ve farklı kültürel yapıya sahip katılımcılardan oluşabilir.
- Yapılacak olan çalışmalarda çocukların bağlanma stillerinin sosyal yalnızlığa etkileri araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Acat, B. (2013) Aile İçi Uyumlu Etkileşim. *Anadolu Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi. E-kitap.*
- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 1(1).*
- Aksu, M. (2015). *Ebeveynlerinin Sosyal Sorun Çözme Becerileriyle Çocuklarının Sosyal Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Akdeniz Üniversitesi. Antalya.
- Aktaş, A. M. (2004). Aile Terapisinde Sosyal Hizmet Yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 7(7).*
- Asher, S. R., Hymel, S., & Renshaw, P. D. (1984). Loneliness in children. *Child development, 1456-1464.*
- Akün, E. (2013). Yapısal Aile Sistemleri Kuramı Bağlamında Ergenlik Döneminde Aile Yapısı Ve Ergenlik Dönemi Sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 53(1), 85-116.*
- Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Dauber, S. L. (1993). First-grade classroom behavior: Its short-and long-term consequences for school performance. *Child development, 64(3), 801-814.*
- Alpkan, Ö. (2018). *Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Ebeveynlerinin Aile Yaşam Kalitesi Düzeylerinin Çocuk Anne Baba İlişkisi Üzerine Etkisi*. Okan Üniversitesi. İstanbul.
- Andinç, H. (2018). *Çoklu Yetersizlikten Etkilenmiş Göremeyen Çocukların Annelerinin Aile Yaşam Kalitesi Ve Yaşama Yönelik Algularının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Arı, M., Bayhan. P., Artan. İ. (1997). *Farklı Ana Baba Tutumlarının 4-11 Yaş Grubu Çocuklarında Görülen Problem Durumlarına Etkisinin Araştırılması*. (10. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri.) İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 24.
- Arı, R. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 38 – 42

- Arnold, D. H., Kupersmidt, J. B., Voegler-Lee, M. E., & Marshall, N. A. (2012). The association between preschool children's social functioning and their emergent academic skills. *Early childhood research quarterly*, 27(3), 376-386.
- Arpacı, F., & Ersoy, A. F. (2007). Kadının Çalışmasının Ailenin Yaşam Kalitesine Etkisinin İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 11(11), 41-50.
- Asher, S. R., Mac Evoy, J. P., & Mc Donald, K. L. (2008). Children's peer relations, social competence, and school adjustment: A social tasks and social goals perspective. *Advances in motivation and achievement*, 15, 357-390.
- Asher, S. R., & Paquette, J. A. (2003). Loneliness and peerrelations in childhood. *Current Directions in Psychological Science*, 12(3), 75-78.
- Asher, S. R., & Wheeler, V. A. (1985). Children's loneliness: a comparison of rejected and neglected peer status. *Journal of consulting and clinical psychology*, 53(4), 500.
- Asher, S. R., Hymel, S., & Renshaw, P. D. (1984). Loneliness in children. *Child development*, 1456-1464.
- Asher, S. R., Mac Evoy, J. P., & McDonald, K. L. (2008). Children's peer relations, social competence, and school adjustment: A social tasks and social goals perspective. *Advances in motivation and achievement*, 15, 357-390.
- Atay, M. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim* Ankara: Kök Yayıncılık, 12-31
- Aydın, C., Tuncer, O. (1978). Annenin Ev Dışında Çalışmasının Çocuk Gelişimi ve Davranışına Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları XII. Ankara
- Aydiner Boylu, A., & Terzioğlu, G. (2007). *Ailelerin Yaşam Kalitelerini Etkileyen Bazı Objektif Ve Sübjektif Göstergelerin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Bahçivan-Saydam, R., & Gençöz, T. (2005). Aile İlişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerlerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri İle Olan İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61

- Baran, M., Baran, M., & Maskan, A. (2015). A Study On Adolescent Students' Levels Of Hopelessness, Loneliness And Self-Esteem: A sample from Turkey. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(2 S1), 341.
- Bayhan, P. S., & Artan, İ. (2004). *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bayraktutan, F., (2005). *Aile İçi İlişkiler Açısından İnternet Kullanımı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez) İstanbul Üniversitesi. İstanbul
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikoloji* (Çev: Okhan Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayınları. Eserin Orjinali: The developing Child 2007.
- Boivin, M. (2005). The Origin Of Peer Relationship Difficulties İn Early Childhood And Their İmpact On Children's Psychosocial Adjustment And Development. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, 1-7.
- Boivin, M., & Hymel, S. (1997). Peer experiences and social self-perceptions: a sequential model. *Developmental psychology*, 33(1), 135.
- Boulton, M. J., & Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal of Educational Psychology*, 62(1), 73-87.
- Bradlyn, A. S., Ritchey, A. K., Harris, C. V., Moore, I. M., O'Brien, R. T., Parsons, S. K., & Pollock, B. H. (1996). Quality of life research in pediatric oncology: research methods and barriers. *Cancer: Interdisciplinary International Journal of the American Cancer Society*, 78(6), 1333-1339.
- Brown, I., Anand, S., Fung, W. A., Isaacs, B., & Baum, N. (2003). Family quality of life: Canadian results from an international study. *Journal of developmental and physical disabilities*, 15(3), 207-230.
- Buluş, M. (1997). Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3), 82-90.
- Bülgür, N. (2018). *Montessori Eğitiminin 5-6 Yaş Grubu Çocukların Yalnızlık Ve Sosyal Memnuniyetsizlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)Çağ Üniversitesi. Adana.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A.
- Cartledge, G., & Milburn, J. F. (1980). *Teaching Social Skills To Children*. Pergamon Press
- Cassidy, J. and Asher, S.R. (1992). Loneliness and peer relations in young children. *Child Development, 63*, 350-365.
- Chang, L. (2004). The Role of Classroom Norms in Contextualizing the Relations of Children's Social Behavior to Peer Acceptance. *Developmental Psychology, 40*(5), 691-702.
- Choi, D.H. ve Kim, J. (2003). Practicing Social Skills Training for Young Children with Low Peer Acceptance: A Cognitive-Social Learning Model. *Early Childhood Education Journal, 31*(1), 41-46.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2001). *Okulöncesi Dönem Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Coplan, R. J., Closson, L. M., & Arbeau, K. A. (2007). Gender Differences In The Behavioral Associates Of Loneliness And Social Dissatisfaction In Kindergarten. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 48*(10), 988-995.
- Coulter, D. (1990). Home is the place: Quality of life for young children with developmental disabilities. *Quality of life: Perspectives and issues, 61-70*.
- Çağdaş, A. (1997). *İletişim Dilinin 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Gelişimine Etkileri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi. Konya.
- De Minzi, M. C. R. (2006). Loneliness and depression in middle and late childhood: The relationship to attachment and parental styles. *The Journal of Genetic Psychology, 167*(2), 189-210.
- De Rosier, M. E., Kupersmidt, J. B., & Patterson, C. J. (1994). Children's academic and behavioral adjustment as a function of the chronicity and proximity of peer rejection. *Child development, 65*(6), 1799-1813.

- Dervişoğlu-Mavi, C. (2007). *Okulöncesi Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının, Sosyal Becerilerini ve Problem Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Diener, M. L., & Kim, D. Y. (2004). Maternal and child predictors of preschool children's social competence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(1), 3-24.
- Eggleton, I., Robertson, S., Ryan, J. & Kober, R. (1999). The impact of employment on the quality of life of people with an intellectual disability. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 13, 95-107.
- Elkicker, J., Englund, M., & Sroufe, L. A. (1992). Predicting peer competence and peer relationship in childhood from early parent-child relationship. *Family-peer relationships: Modes of linkage*, 77.
- Ertürk, H. G., Güler, T., Özyürek, A., Tezel Şahin, F., Kıldan, A. O., Cavkaytar, Atilla., Ünlüer, E., Aydoğan, Y., Kalkan, Y., Şen, M. (2012). *Anne Baba Eğitim*. Ankara Pegem Akademi Yayıncılık.
- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2004). *Quality of Life in Europe: an Illustrative Report*, Dublin
- George, D., Mallery, P., (2016). *IBM SPSS statistics 23 step by step: A simple Guide and Reference*. Routledge, New York.
- Gizir, S. (2002). Üniversite ve İletişim Bir Durum Çalışması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Dergisi*, 30(30), 219-244.
- Gizir, Z. (2002). *Anaokuluna Devam Eden Dört-Beş Yaş Çocuklarında Sosyal Davranışların Gelişimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Gottman, J.M. (1977). Toward a Definition of Social Isolation in Children. *Child Development*, (48) 2, 513 – 517.
- Görgü, E. (2015). *Okula Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Bağlanma Biçimleri Ve Sosyal Davranışları İle Annelerinin Bağlanma Biçimi Ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.

- Grusec, J. E., Chaparro, M. P., Johnston, M., & Sherman, A. (2006). The development of moral behavior and conscience from a socialization perspective. *Handbook of moral development, 243-265.*
- Gülay, H., & Akman, B. (2009). *Okulöncesi Dönemde Sosyal Beceriler.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Güngören, D. (2011). *Evlilik Çatışmasının Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Uyum Ve Becerilerine Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi. İstanbul.
- Hallac, S.,& Öz, F. (2014). A Theoretical Perspective of Family Concept/Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakis. *Psikiyatride Guncel Yaklasimler/Current Approaches to Psychiatry, 6(2), 142-154.*
- Hartup, W. W. (1989). Social relationships and their developmental significance. *American psychologist, 44(2), 120.*
- Hops, H. (1983). Children's social competence and skill: Current research practices and future directions. *Behavior Therapy, 14(1), 3-18.*
- Hoffman, M. L. (1982). Development of prosocialmotivation: Empathyandguilt. *In The development of prosocialbehavior (pp. 281-313).*
- Hymel, S.,Bowker, A. &Woody, E. (1993). Aggressive versus withdrawn unpopular children: Variations in peerand self perceptions in multipledomains. *Child Development, 64, 879-896.*
- Işık, N., (2007). Çocuklarda Endişe. (Erişim: 21.08.2019) www.kemal sayar.com.
- Kandır, A., (2003). Öğretmenlerin Beş-Altı Yaş Çocuklarında Görülen Davranış Problemlerine İlişkin Bilgi ve Tutumları. *Mesleki Eğitim Dergisi. 2(1):42-50.*
- Kaplan M., Aslan S., Küçüksubaşı, H., Şen, B., Dimen, E. (2019) *Okulöncesi Öğretmenliği Sihirli Özet Konu Anlatımı.* Ankara:Kr Akademi Yayınlar.
- Karaca, N. H., Gündüz, A., & Aral, N. (2011). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışının İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 4(2), 65-76.*

- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karoğlu, H., & Ünüvar, P. (2017). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri Ve Sosyal Beceri Düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (43), 231-254.
- Kanlıklıçer, P. (2005). *Okulöncesi davranış sorunları tarama ölçeği: Geçerlilik güvenirlik çalışması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Katz, L. G., & McClellan, D. E. (1997). Fostering children's social competence: The teacher's role. *National Association for the Education of Young Children*.
- Koçoğlu, D. ve Akin, B. (2009). “Sosyoekonomik Eşitsizliklerin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Yaşam Kalitesi ile İlişkisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2(4), 145-154.
- Kowaltowski, D. C. C. K., Gomes da Silva, V., Pina, S. A. M. G., Labaki, L. C., Ruschel, R. C., Moreira, D. C. (2006). “Quality of Life and Sustainability Issues as Seen by the Population of Low-Income Housing in the Region of Campinas, Brazil”, *Habitat International*, 30, 1100-1114.
- Könezoğlu, B. (2006). *Aile Ve Ailenin Korunması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Ladd, G. W. (1990). Having friends, keeping friends, making friends, and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school adjustment? *Child development*, 61(4), 1081-1100.
- Ladd, G. W., & Price, J. M. (1987). Predicting children's social and school adjustment following the transition from preschool to kindergarten. *Child development*, 1168-1189.
- Ladd, G. W., & Troop-Gordon, W. (2003). The role of chronic peer difficulties in the development of children's psychological adjustment problems. *Child development*, 74(5), 1344-1367.

- Leung, S. Y. C., & Li-Tsang, C. W. (2003). Quality of life of parents who have children with disabilities. *HKJOT* 13, 19-24.
- Mahoney, G., Kim, J. M., & Lin, C. (2007). Pivotal behavior model of developmental learning. *Infants & Young Children*, 20(4), 311-325.
- Marryat, L., Thompson, L., Minnis, H., & Wilson, P. (2014). Associations between social isolation, pro-social behaviour and emotional development in preschool aged children: a population based survey of kindergarten staff. *BMC psychology*, 2(1), 44.
- McClelland, M. M., & Morrison, F. J. (2003). The emergence of learning-related social skills in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 18(2), 206-224.
- McClelland, M. M., Morrison, F. J., & Holmes, D. L. (2000). Children at risk for early academic problems: The role of learning-related social skills. *Early childhood research quarterly*, 15(3), 307-329.
- McLeod, S. (2013). Erik Erikson. Retrieved August, 9, 2013.
- Meral, B. F., Cavkaytar, A., Turnbull, A. P., & Wang, M. (2013). Family quality of life of Turkish families who have children with intellectual disabilities and autism. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 38(4), 233-246.
- Merrell, K. W., & Gimpel, G. (2014). *Social skills of children and adolescents: Conceptualization, assessment, treatment*. Psychology Press.
- Merz, E. M., & Jak, S. (2013). The long reach of childhood. Childhood experiences influence close relationships and loneliness across life. *Advances in life course research*, 18(3), 212-222.
- Metin, G.G. (1999). *Dramanın 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal-Duygusal Gelişimlerine Etkisinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Miller, L. J., Coll, J. R., & Schoen, S. A. (2007). A randomized controlled pilot study of the effectiveness of occupational therapy for children with sensory modulation disorder. *American Journal of Occupational Therapy*, 61(2), 228-238.

- Oktay, A. (2000). Yaşamın Sihirli Yılları: *Okulöncesi Dönem. Life's magic years: Early childhood*. Istanbul, Turkey: Epsilon Yayınları.
- Olca, O. (2008). *Bazı Kişisel Ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri Ve Problem Davranışlarının Analizi*.(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi. Konya
- Osmanoğlu, B., Dixon, T. H., Wdowinski, S., Cabral-Cano, E., & Jiang, Y. (2011). Mexico City subsidence observed with persistent scatterer InSAR. *International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation*, 13(1), 1-12.
- Özabacı, N. (2006). Çocukların Sosyal Becerileri ile Ebeveynlerin Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 163-179.
- Özdemir, A.D. (2012). *Bazı Değişkenler Açısından Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Becerilerinin ve Ailelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi. Konya.
- Özmete, E. (2010). Aile Yaşam Kalitesi Dinamikleri: Aile İletişimi, Ebeveyn Sorumlulukları, Duygusal, Duygusal Refah, Fiziksel/Materyal Refahın Algılanması. *Journal of International Social Research*, 3(11).
- Özyurt, Ö. (2011). *Hafif Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Algıladıkları Aile İşleyişi Ve Aile Yaşam Kalitesinin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Özyürek, A., & Poyraz, H. (2005). Okulöncesi 5–6 Yaş Çocukların Problem Davranışları Ve Ebeveynlerin Disiplin Yöntemlerinin İncelenmesi. *Milli Eğitim*, 166, 83-97.
- Park, J., Hoffman, L., Marquis, J., Turnbull, A. P., Poston, D., Mannan, H., ... & Nelson, L. L. (2003). Toward assessing family outcomes of service delivery: Validation of a family quality of life survey. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47(4-5), 367-384.
- Park, J., Turnbull, A., & Turnbull, H.R. (2002). Impacts of poverty on quality of life in families of children with disabilities. *Exceptional Children*, 68(2), 151-170.

- Parmenter, T. R. (1988). An analysis of the dimensions of quality of life for people with physical disabilities. *Quality of life for handicapped people*, 7-36.
- Peplau, L. A., & Perlman, D. (1982). Perspectives on loneliness. In L. A. Peplau, & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (pp. 1-18). Wiley New York.
- Perim, A. (2007). *Trakya Üniversitesi Eğitim, Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nde Çalışan Hemşirelerin Kaliteli Yaşam Algısının Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi. İstanbul
- Pierangelo R., & Giuliani G. (2006). Excerpt from *Learning Disabilities: A Practical Approach to Foundations, Assessment, Diagnosis and Teaching*, Pearson education, 50,63.
- Poston, D., Turnbull, A., Park, J., Mannan, H., Marquis, J., & Wang, M. (2003). Family quality of life: A qualitative inquiry. *Mental retardation*, 41(5), 313-328.
- Qualter, P. & Munn, P. (2002). The separateness of social and emotional loneliness in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43, 233-244.
- Rotenberg, K. J., Addis, N., Betts, L. R., Corrigan, A., Fox, C., Hobson, Z., ... & Boulton, M. J. (2010). The relation between trust beliefs and loneliness during early childhood, middle childhood, and adulthood. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(8), 1086-1100.
- Rocha-Decker, M. S. (2004). The development and validation of the Proactive Assessment of Social Skills for preschool children. *University of Oregon*.
- Sacks, G. (2006). Comparing The Presence and Importance Quality of Life Variables for Student with Emotional and Behavioral Disorders and Student without Disabilities. Unpublished Doctoral Dissertation. Lehigh University..
- Sahin Kiralp, F. S., & Serin, N. B. (2017). A Study of Students' Loneliness Levels and Their Attachment Styles. *Journal of Education and Training Studies*, 5(7), 37-45.
- Savcı, A. B. (2006). *Kanserli hastalarda yaşam kalitesini ve sosyal destek düzeyini etkileyen faktörler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi. Ankara.

- Schalock, R.L. (1994). Quality of life, quality enhancement, and quality assurance: Implications for program planning and evaluation in the field of mental retardation and developmental disabilities. *Evaluation and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 29, 90-101.
- Schalock, R.L. (2000). Three decades of quality of life. Focus on Autism & Other Developmental Disabilities, 15(2), 116-128.
- Schalock, R.L., Ketih, K.D., Hoffman, K., & Karan, O.C. (1989) Quality of life: measurement and use. *Mental Retardation*, 27(1), 25-31.
- Seefeldt, C., & Wasik, B. (2006). Early education: Three, Four, and Five Year Olds Goto School and edition, PrenticeHall PTR, Maryland s: 54-56
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Anı yayıncılı
- Seven, S. (2007). Ailesel Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 13(3), 477-49
- Söğüt, D. A. ve Çıkılı, Y. (2018). *Çocuğu kaynaştırma öğrencisi olan ve normal gelişim gösteren annelerin aile yaşam kalitelerinin farklı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. 28. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı (s. 127-147)
- Stadelmann, S., Perren, S., Wyl, A.W. and Klitzing, K.W. (2007). "Associations between family relationships and symptoms/strengths at kindergarten age: what is the role of children's parental representations?" *Journal of Child Psychology and Psychiatry*.
- Şahin, H. G. (2019). 60-72 aylık çocukların bağlanma durumları ile yalnızlık ve memnuniyetsizlik duyguları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. İstanbul.
- Şirin, H. D. (2014). Ailelerde Sosyo-Demografik-Ekonomik Değişkenlerin Aile Yaşam Kalitesine Etkileri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 31-46.
- Taylor, S.J. & Bogdan, R. (1996). Quality of life and the individual's perspective. In R.L. Schalock (Ed.), *Quality of life: Conceptualization and Measurement* (Vol. 1, pp. 51-61). Washington, DC: American Association on Mental Retardation

- Torlak, S. E. ve Yavuzçehre, P. S. (2008). Denizli Kent Yoksullarının Yaşam Kalitesi Üzerine Bir İnceleme, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 17 (2), 23-44.
- Trawick-Smith, J. W. (2013). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim: Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Turnbull, A. P., Turbiville, V., & Turnbull, H. R. (2000). Evolution of family-professional partnerships: *Collective empowerment as the model for the early twenty-first century*.
- Unutkan, Ö. P. (1998). *5-6 Yaş Grubu Aile Katılımlı Sosyalleşme Programı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Uruk, A. C., & Demir, A. (2003). The role of peers and families in predicting the loneliness level of adolescents. *The Journal of Psychology*, 137(2), 179-193.
- Ünsal, F. Ö. (2010). *Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Sosyal Duygusal Uyumları İle Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Vahedi, S., Farrokhi, F., & Farajian, F. (2012). Social competence and behavior problems in preschool children. *Iranian journal of psychiatry*, 7(3), 126.
- Wang, M., Turnbull, A. P., Summers, J. A., Little, T. D., Poston, D. J., Mannan, H., & Turnbull, R. (2004). Severity of disability and income as predictors of parents' satisfaction with their family quality of life during early childhood years. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 29(2), 82-94.
- Weiss, R. S. (1987). Reflections on the present state of loneliness research. *Journal of social Behavior and Personality*, 2(2), 1.
- Wentzel, K.R, McNamara-Barry & Caldwell, K. A. (2004). Friendships in Middle School: Influences on Motivation and School Adjustment. *Journal of educational psychology*, 96(2), 195.
- Yağmurlu, B. & Kodalak, A. C. (2010). *Bağlanma, Mizaç ve Ebeveyn-Çocuk İlişkileri* İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (1987). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer H.(1999), Çocuk Psikolojisi. İstanbul Remzi Kitabevi

Yazıcı, Z., Duyan, V., & Gelbal, S. (2013). Yalnızlık Ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği'nin 60-72 Aylık Türk Çocuklarına Uyarlanması. *Journal Of Society & Social Work*, 24(2).

Yazıcı , Z., & Salıktutluk, Y. Z. (2018). *Ebeveynlerin Prososyal Davranışlarıyla Çocukların Prososyal Davranışları Arasındaki İlişki*. T. Kodaman, & E. İstar Işıklı (Edit), Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler'de Akademik Araştırmalar 3 (s. 411-429). Ankara: Gece Kitaplığı.

Yazıcı Z., (2016) " Social LonelinessIn Young Children", ACED International Journal of Family, Child and Education, pp.14-26

Yeşilyaprak, B. (1989). *Anne Baba Tutumlarının Kişilik Gelişimi Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Araştırma*, Ya-Pa 6. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri İstanbul: Ya-Pa Yayın

Yılmaz, Ö. (2001). *Seismic data analysis: Processing, inversion, and interpretation of seismic data*. Society of exploration geophysicists.

Zembat, R. ve Unutkan, Ö.P. (2001). Okulöncesi Dönemde Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Yeri.İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Zembat, R., Yıldız, G., Önder, A., & Fathi, L. (1994). *İstanbul'daki Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Programlarla İlgili Bir Durum Tespit Araştırması*. 10. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitabı.

Zuna, I. N., Selig, J. P., Summers, J. A., & Turnbull, A. P. (2009). Confirmatory Factor Analysis of a Family Quality of Life Scale for Families of Kindergarten Children Without Disabilities. *Journal of Early Intervention*, 31,2,111-125.

5.4. EKLER

Ek-1: Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgiler	
Ölçeği dolduran Kişi	Anne ( ) Baba ( )
Çocuğun Doğum Tarihi	... /... /..... (Gün/ay/yıl)
Çocuğun cinsiyeti	Kız ( ) Erkek ( )
Çocuğun kardeş sayısı	
Çocuğun Doğum sırası	
Çocuğun okul öncesi eğitime kaç yaşında başlama yaşı	
Okula devam süresi	
Aile yapısı	Çekirdek aile ( ) Geniş aile ( ) Tek ebeveynli aile ( )
Aile yapısı tek ebeveynli ise çocuk hangi ebeveynle birlikte yaşıyor?	
Aile üyelerinin dışında evde yaşayan var mı?	Evet ( ) Hayır ( )
Aile üyelerinin dışında evde yaşayan varsa çocuğa yakınlık derecesi nedir?	
Çocuğun ilk iki yılında bakımını üstelene kişi/kişiler	Anne ( ) Baba ( ) Kreş ( ) Bakıcı ( ) Büyük ebeveynlerden biri ( )
Evlilik süresi	
Yaşadığı ev tipi	Gecekondu ( ) Apartman dairesi ( ) Diğer ( ).....
Ailenin En uzun yaşadığı yer	Kırsal ( ) Kent ( )
Annenin yaşı	Baba yaşı .....
Annenin eğitim düzeyi	Babanın eğitim düzeyi .....

Ek -2: Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği

BEACH CENTER AILE YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ

Bu formu doldururken ailenizle sadece belirli zamanlarda bir araya gelen akrabalarınızı (geniş aile) hesaba katmayınız. Geçtiğimiz 12 aylık (bir yıllık) aile yaşantınızı gözönünde bulundurunuz. Formda yer alan maddelerin aileniz için ne kadar uygun olduğunu öğrenmek istiyoruz. Lütfen her bir madde için uygunluk düzeyini belirtilen kutucuğu işaretleyiniz.

- 1. kareyi işaretlemeniz, ifadenin aileniz için hiç uygun olmadığı anlamına gelmektedir.
- 5. kareyi işaretlemeniz, ifadenin aileniz için tamamen uygun olduğu anlamına gelmektedir.

Hiç uygun değil

Uygun değil

Ne uygun
Ne uygun değil

Uygun

Tamamen uygun

Aşağıdaki ifadeler aileniz için ne kadar uygundur?

1. Ailem birlikte vakit geçirmekten hoşlanır.
(Örneğin hep birlikte film izlemek, sohbet etmek,
bir yerlere gitmek, piknik yapmak, tatil yapmak v.s.)

2. Ailemdeki yetişkinler çocukların kendi ayakları
üzerinde durmayı öğrenmelerine yardımcı olur.
(Örneğin çocukların işlerini kendi başlarına görmeleri,
başkalarına bağımlı kalmadan yaşamayı öğrenmeleri)

Ek-3: 60-72 Aylık Çocuklar için Sosyal Yalnızlık ve Memnuniyetsizlik Ölçeği

YALNIZLIK VE SOSYAL MEMNUNİYETSİZLİK ÖLÇEĞİ

(60-72 Aylar) Değerli Katılımcı, bu çalışma okulda çocukların diğer çocuklarla ilişkilerini ve bazı etkinliklerden hoşlanıp hoşlanmadığını değerlendirmek üzere yapılmaktadır. Aşağıda yer alan soruları çocuklara sorunuz ve verdikleri yanıtları uygun sütunlara işaretleyiniz. Lütfen yanıtlanmamış soru bırakmayınız.

No	Maddeler	Evet	Bazen	Hayır
1	Okulda yeni arkadaşlar edinmek senin için kolay mıdır?			
2	Okumayı sever misin?			
3	Okulda konuşabileceğin başka çocuklar var mı?			
4	Okulda diğer çocuklarla ortak çalışma yapmada iyi misin?			
5	Çok televizyon seyredersin mi?			
6	Okulda yeni arkadaşlar edinmek senin için zor mudur?			
7	Okulunu sever misin?			
8	Okulda çok arkadaşın var mı?			
9	Okulda kendini yalnız hissedersin mi?			

Ek-4 Araştırma İzin Belgesi

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 98057890-20-E.14896434
Konu : Anket Uygulaması

26.09.2017

İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ANTALYA

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Elif YAVUZ'un "Aile Yaşam Kalitesi ile Çocukların Sosyal Yalnızlığı Arasındaki İlişki" adlı araştırmasını, İlimiz Alanya İlçesinde bulunan bağımsız anaokulları ve ilkokullardaki anasınıflarında uygulama isteği ile ilgili 07/09/2017 tarih ve 31192 sayılı yazısı, İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme ve İnceleme komisyonumuz tarafından, 22/09/2017 tarihinde incelenerek "Millî Eğitim Bakanlığımıza Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi" esaslarına uygun olduğu tespit edilmiştir.

Komisyonumuzca, "Aile Yaşam Kalitesi ile Çocukların Sosyal Yalnızlığı Arasındaki İlişki" isimli araştırmasını, İlimiz Alanya İlçesinde bulunan bağımsız anaokulları ve ilkokullardaki anasınıflarında görevli öğretmenlere, velilere ve öğrencilere, Okul Müdürlüklerinin bilgisi, takibi ve sorumluluğunda, bahse konu Genelge ve çalışma takvimi doğrultusunda, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yapılması,

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip; sonuç raporunun iki örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamınının 23/02/2015 tarih ve 5347 sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Mehmet KARAKAŞ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
26.09.2017

Yüksel ARSLAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Soğuksu Mah. Hamidiye Cad. MERKEZ/ANTALYA
E-postası: projeler07@meh.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Mehmet KARAKAŞ Md. Yrd.
Tel: (0 242) 238 60 00
Faks: (0 242) 238 61 11

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden a2fe-a0e3-38fc-91f3-e4ac kodu ile teyit edilebilir.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir. Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

27.09.2019

Elif YAVUZ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Elif Yavuz

Doğum Yeri ve Tarihi : Alanya / 13.06.1994

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü,
Okulöncesi Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim
Ana Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

Çalıştığı Kurumlar :

MEB Konaklı Gazi İlkokulu Ücretli Okulöncesi Öğretmeni Şubat- Haziran 2017

MEB Avsallar Halıcı Orhan İlkokulu Ücretli Okulöncesi Öğretmeni Eylül-Haziran 2018

MEB Alanya Anaokulu Ücretli Okulöncesi Öğretmenliği Ekim- Şubat -2019

İletişim

E-Posta Adresi : elifyvz94@hotmail.com

Tarih : 27.09.2019

İNTİHAL RAPORU

17.09.2019

Turnitin

Turnitin Orjinallik Raporu	
İşleme kondu: 17-Eyl-2019 00:11 +03 NUMARA: 1173963780 Kelime Sayısı: 15643 Gönderildi: 1	
Elif Tez Elif Yavuz tarafından	
Benzerlik Endeksi %19	Kaynağa göre Benzerlik Internet Sources: %13 Yayınlar: %5 Öğrenci Ödevleri: %15

1% match (16-Nis-2018 tarihli internet) http://docs.neu.edu.tr/library/6413565740.pdf
1% match (21-May-2019 tarihli öğrenci ödevleri) Sınıf: Yüksek Lisans Tezi Ödev: Yüksek Lisans Tezi Ödev Numarası: 1133867919
1% match (23-Şub-2018 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) on 2018-02-23
1% match (15-Nis-2019 tarihli internet) http://kayit.asoscongress.com/files/Egitim_Bilimleri_%C3%96zet_Kitap%C3%A7%C4%B1%C4%9F%C4%B1.p
1% match (13-May-2016 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to Bahcesehir University on 2016-05-13
1% match (14-May-2018 tarihli internet) http://anadolu.dergipark.gov.tr/download/article-file/232472
1% match (16-Oca-2019 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to Recep Tayyip Erdogan University on 2019-01-16
1% match (01-Şub-2019 tarihli internet) https://www.gecekitapligi.com/Webkontrol/uploads/Fck/sosyal-3.pdf
1% match (07-May-2019 tarihli internet) http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/2848/%c5%9eAH%c4%b0N.pdf?isAllowed=y&sequence=1
1% match (13-Şub-2018 tarihli öğrenci ödevleri) Submitted to Istanbul Aydin University on 2018-02-13
< 1% match (08-May-2019 tarihli internet) http://dSPACE.trakya.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/1/2581/0116197.pdf?sequence=1
< 1% match (05-Eyl-2015 tarihli internet) http://www.tsh.hacettepe.edu.tr/Arsiv/20132.pdf
< 1% match (22-May-2019 tarihli öğrenci ödevleri) Sınıf: Yüksek Lisans Tezi Ödev: Yüksek Lisans Tezi Ödev Numarası: 1134103828
< 1% match (25-May-2016 tarihli internet) http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ozelegitimdergisi/article/download/5000162291/5000146161
< 1% match (20-Ara-2018 tarihli internet) https://issuu.com/nurselhalkapinar/docs/g_pdatdergi_sonnnn_1
< 1% match (07-Tem-2017 tarihli internet) http://ejercongress.org/pdf/bildiriOzetleri2016ejer.pdf
< 1% match (24-Tem-2016 tarihli internet) http://docplayer.biz.tr/6022336-Universite-ogrencilerinin-sosyal-destek-ve-yalnizlik-duzeylerinin-incelenmesi.html